

המוסד לביטוח לאומי

מינהל המחקר והתכנון

האגף לפיתוח שירותים

מרכז ללמידה פעילה ולהעצמה חברתית של "אילן"

מאת

ד"ר רנה פיגין, ד"ר מרים ברזון

ירושלים, חשון התשס"ח, נובמבר 2007

פתח דבר

מרכז הספורט לנכים של עמותת "אילן" ברמת גן, משרת אוכלוסייה רחבה ומגוונת של אנשים עם מוגבלות. כמוביל בתחום ההפעלה הגופנית של אוכלוסייה זו, יזם המרכז, באמצעות ראש התוכנית השיקומית ד"ר ישעיהו הוצלר, תוכנית להקמת מרכז ללמידה פעילה ולהעצמה חברתית המיועד לאוכלוסייה של אנשים עם מוגבלויות, להורים ולאנשי מקצוע שונים. להקמת המרכז סייעו שתי קרנות במוסד לביטוח לאומי: הקרן למפעלים מיוחדים שסייעה בפיתוח מודל ההפעלה, בפיתוח אתר האינטרנט ובהשתלמויות וסדנאות שפעלו במרכז בתקופת הניסיונית; והקרן לפיתוח שירותים לנכים שמימנה את השיפוץ והציוד למרכז.

המרכז פעל כתוכנית ניסיונית מסוף שנת 2003 ועד סוף שנת 2005 והוא לווה במחקר הערכה שמימן המוסד עד שנת 2006. המרכז יועד להיות מרכזייה פדגוגית יחידה מסוגה בארץ לצרכים של אנשים עם מוגבלות גופנית. הוא מספק מידע, ייעוץ והדרכה ודרכי חשיפה לאפשרויות של הפעלה גופנית וחברתית של אנשים עם מוגבלויות בקהילה. במסגרת המרכז פותח גם אתר אינטרנט (adaptip.com).

במרכז פותחו סדנאות פעילות ללמידה חווייתית ולפיתוח עצמי בהן השתתפו אוכלוסיות מגוונות כגון תלמידים, סטודנטים וחיילים. הוכשר מתקן המתאים לקבוצות של 40 משתתפים. פותחו אמצעים אודיו-ויזואליים, מצגת ואתר אינטרנט. התקיימו קורסים והשתלמויות למורים לחינוך גופני בשילוב ובחינוך המיוחד, לצוותי מתיא"ות ולאנשי מקצוע במקצועות פרא-רפואיים ובתחום הרווחה. התקיימו גם הדרכות קבוצתיות ופרטניות לצוותים ולהורים. נוסף על המרכז ברמת גן פעילות מתקיימת בעוד ערים בארץ והשתתפו בה בתקופת הניסוי (2003-2005) כ-1,000 משתתפים.

פיתוח המרכז כמפעל מיוחד של הקרן למפעלים מיוחדים במוסד לביטוח לאומי הוא ביטוי להמשך מדיניות הקרן בשנים האחרונות, לקדם תוכניות שמטרתן לשלב אוכלוסיות עם צרכים מיוחדים בקהילה, בחברה ובתעסוקה.

אנו מודים לד"ר רנה פייגין ולד"ר מרים ברזון מאוניברסיטת תל אביב על ביצוע ההערכה המלווה ברגישות ובמקצועיות בסיוע עוזרת המחקר גבי עדי זמיר. תודה גם לחברי ועדת ההיגוי ולמשתתפים בתוכניות השונות שפעלו במרכז.

ממצאי מחקר ההערכה המלווה מלמדים על מורכבות תהליך השילוב ויישומו בשטח בקרב אוכלוסיות שונות, הן מבחינה פסיכולוגית והן מבחינה ארגונית. המחקר מצביע על כך שיש חשיבות לתהליכי עבודה קבוצתיים ולתרומתם לתחושת השיתוף, בעוד שדגש על תחרותיות ובצוע המשימה גורם להדרה של המשתתפים עם המוגבלויות בתהליך השילוב. לאור זאת, תפקידו של המרכז בפיתוח תשתית לידע, הדרכה ולמידה מרחוק בנושאי השילוב החברתי והפעילות הגופנית בולט בחשיבותו והוא ממשיך להוביל את פיתוח המרכז בעתיד.

תודה מיוחדת לגבי כרמלה קורש-אבלגון על הליווי המקצועי של תוכניות השילוב השונות בקרן למפעלים מיוחדים ועל סיועה הרב בעידוד יוזמות בתחום חשוב זה.

שרית בייץ-מוראי
מנהלת הקרן למפעלים מיוחדים

חברי וועדת היגוי

ד"ר ישעיהו הוצלר, ראש התוכנית השיקומית לילדים ולנוער, מרכז ספורט לנכים, איל"ן, רמת גן

גבי איילת אברהם, עו"ס, איל"ן, מרכז ספורט לנכים, רמת גן

מר עופר שמעוני, סגן מפקח החינוך הגופני, משרד החינוך

גבי מיכל גולן, מפקחת שיקום מחוז תל אביב-מרכז, משרד הרווחה

גבי בלהה שוורץ, מנהלת מחלקת שיקום, סניף רמת גן, המוסד לביטוח לאומי

מר אלדד גולדפרב, עו"ס ראשי, איל"ן – מרכז

גבי דליה טל, מפקחת ארצית, אגף לחינוך מיוחד, משרד החינוך

ד"ר מרגרט יקותיאל, ראש החוג לפיזיותרפיה (בדימוס), אוניברסיטת בן גוריון

ד"ר רנה פיגין, חוקרת, ביה"ס לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת תל אביב

ד"ר מרים ברזון, חוקרת, ביה"ס לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת תל אביב

גבי עדי זמיר, עוזרת מחקר, ביה"ס לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת תל אביב

גבי כרמלה קורש-אבלגון, סגנית מנהלת הקרן למפעלים מיוחדים, המוסד לביטוח לאומי

תוכן עניינים

עמוד

	תקציר
1	מבוא
2	עמדות בעד ונגד שילוב
3	המצב הקיים בארץ
5	תיאור הפרויקט ומטרותיו
6	שיטה
6	מערך המחקר
7	אוכלוסיית המחקר
8	מדגם
10	כלי המחקר
13	ממצאים
13	ניתוח התוצאות הכמותיות
23	ניתוח התוצאות האיכותניות
29	דיון וסיכום
33	המלצות
34	מקורות
37	נספחים
39	1. תוכנית המרכז
40	2. שאלון סיכום תצפית
	3. א. שאלון עמדות כלפי נכים למבוגרים שהשתתפו בסדנת
42	חשיפה או בהשתלמות
48	ב. תוצאות השאלון
49	4. שאלון קבוצת ביקורת לסדנת חשיפה
	5. שאלון עמדות כלפי נכים לילדים/ות ונערים/ות שהשתתפו
54	בסדנת חשיפה
59	6. שאלון עמדות כלפי שילוב למשתתפים בהשתלמות
66	7. דף האתר
67	8. טופס תצפית ותכנון התאמות לתפקוד במסגרת המבוקשת
69	9. אישור משרד החינוך

תקציר

מבוא ושיטה

מרכז הספורט "ספיבק" הפועל במסגרת עמותת "אילן" משרת אוכלוסייה מגוונת ורחבה של ילדים, נוער ובוגרים בעלי מוגבלויות. במסגרתו הוקם מרכז פדגוגי המספק מידע וכלים באמצעות השתלמויות, סדנאות ויעוץ פרטני לאנשי מקצוע, מתנדבים, הורים וילדים. מטרת המרכז לסייע לגורמים אלו לפתח תוכניות המשלבות פעילות של בעלי מוגבלות במסגרות נורמטיביות בתחום החינוך, הספורט וחיי החברה.

המחקר המובא להלן הוא מחקר הערכה, שליווה את התפתחות המרכז הפדגוגי בשנתיים הראשונות לקיומו. מטרת המחקר היו לבדוק את מאפייני המשתתפים בתוכניות השונות שהציע המרכז ולהעריך את אופי והיקף התוכניות המוצעות.

המרכז פעל בארבעה מסלולים:

1. סדנאות חשיפה להעצמה ושינוי עמדות כלפי אנשים עם מוגבלות, בהן הוקנו מידע והתנסות חווייתית;
2. השתלמויות לאנשי מקצוע (מורים, עובדים סוציאליים, עובדי שיקום וכדומה);
3. הקמה והפעלה של אתר אינטרנט;
4. ייעוץ והדרכה לגבי שילוב ברמה הפרטנית.

אוכלוסיית המחקר כללה את כל מי שהשתתפו בתוכניות שהציע המרכז, סך הכל 794 נחקרים.

מן הממצאים עולה שהריכוז הגדול של הנחשפים לתוכניות היה בקרב חיילים (45%) ובקרב ילדים ונוער (31%).

כלי המחקר היו מתחום המחקר הכמותי והאיכותני (שאלונים מובנים ותצפיות). השאלונים בדיקו עמדות כלפי נכים וכלפי שילובם והותאמו לילדים ולמבוגרים. התצפיות נותחו באמצעות ניתוח תוכן של הפרוטוקולים אשר תיעדו את ביצוע המשימה של "מעבר הגשר".

במהלך סדנת החשיפה לקחו על עצמם חלק מהמשתתפים לתפקד במשימה כ"נכים" – כמו עיוור, נכה בכיסא גלגלים וכדומה, וחלקם נשארו בתפקיד ה"בריאים". על המשתתפים היה לבצע סימולציה של "מעבר גשר" בתהליך קבוצתי.

הערכת הצלחת הסדנה נעשתה באמצעות מדדים אובייקטיביים (כמו למשל חלוקת התפקידים בקבוצה) ומדדים סובייקטיביים שהוערכו על ידי התצפיתן (למשל, המידה שבה החשיבה הקבוצה יותר את התהליך או את התוצאה).

נמצא, שככל שהקבוצה מנתה יותר "בריאים" היא נטתה להתמקד בתוצאה (חצייה מוצלחת ומהירה של הגשר), וכן שהמובילים היו בדרך כלל ה"בריאים", וככל שהנכות נתפסה קשה יותר בהקשר למשימה כן שותפו פחות ה"נכים", כמו העיוורים למשל, בהחלטות ובביצוע.

בדיון שהתקיים לאחר הסימולציה והתמקד ברגשות המשתתפים נמצא, שיותר ממחציתם חוו אוזלת יד במהלך הסדנה ולמעלה משליש חוו לחץ. כמו כן הופיעו רגשות נוספים כמו ניתוק, בושה ועצבנות מחד ותחושת שייכות והנאה מאידך – כל אלו בשיעורים נמוכים יותר.

משתתפי הסדנאות מילאו שאלוני עמדות כלפי אנשים עם נכות ושילובם. שאלונים אלו מולאו גם על-ידי קבוצת ביקורת (רק מבוגרים), אך לא נמצאו הבדלים משמעותיים בין המבוגרים שהשתתפו בסדנאות לבין קבוצת הביקורת. אשר לילדים ובני הנוער, הרי שמן השאלונים נראה היה שקיים פחד להיות עם ילדים נכים ב-90% מן המקרים, אולם מצד שני היתה נכונות לארח ילדים עם נכות בבית (70% מהנשאלים).

כדי לבחון את השפעת ההשתלמויות שנערכו בתקופת המחקר נעשתה השוואה בין עמדות של המשתלמים לפני ההשתלמות ואחריה באמצעות שאלון. ברוב המקרים היו העמדות לאחר ההשתלמות חיוביות יותר בהשוואה לאלו שבוטאו לפני.

החל מהתקופה שבה החל האתר לפעול נבדקו מספר הכניסות אליו במהלך תקופת המחקר. בממוצע היו כ-814 כניסות לחודש. הנכנסים התעניינו בעיקר בהתאמות למצבי שילוב (של תוכניות, כלים וכדומה) ובמאמרים עדכניים בתחום. רוב המשתמשים באתר היו מישראל, אך היתה קבוצה גדולה יחסית של גולשים מארצות הברית ומקנדה.

כאמור, נערך גם ניתוח איכותני של התצפיות, אשר התמקד בארבעה היבטים: ההיבט הרגשי, הקוגניטיבי וההתנהגותי של המשתתפים במהלך הסדנה, וכן אופי עבודת הצוות. הניתוח האיכותני הצביע על תוצאות דומות לאלו שנמצאו בניתוח הכמותי. ההתייחסות המסויגת ביותר היתה לעיוורים, ונכות זו נתפסה כקשה במיוחד. ה"נכים" בכיסאות גלגלים זכו ליחס דומה, אבל ההסתייגות מהם היתה פחותה בהשוואה לעיוורים. התגובות השליליות כלפי ה"נכים" היו רבות יותר לעומת התגובות החיוביות. כמו כן, בעוד שה"נכים" חוו חוסר אונים ותלות, הרי שה"בריאים" חשו מחד את כובד האחריות שעליהם כדי להנחות את ה"נכים", אך מאידך כשהשוו את עצמם ל"נכים" חשו הקלה.

כאשר נותחו התצפיות בהתייחס להיבט הקוגניטיבי וההתנהגותי, בלט חוסר הנכונות להתייעץ עם ה"נכים" ולשתפם בהתארגנות לביצוע המשימה, ולעתים אף נעשה שימוש בכוח פיזי (מצד ה"בריאים") כדי להגיע לתוצאה במהירות ובהצלחה. התנהגות זו אפיינה גם את עבודת הצוות, למעט החיילים שנטו יותר משאר משתתפי הסדנאות לעבוד בצוות באופן שוויוני ולשתף יותר את ה"נכים".

סיכום

בסיכום, נראה שמשימת השילוב, כמו גם ההכנה לשילוב, היא קשה ומורכבת הן מבחינה פסיכולוגית והן מבחינה ארגונית. המודעות לחשיבות הרעיון עדיין קטנה יחסית וכך גם הידע כיצד להפעיל תוכניות משלבות. לכן, התפקיד של המרכז הפדגוגי הוא בעל חשיבות רבה, שכן באמצעותו נעשים ניסיונות לחשוף יותר ויותר אנשים בקהילה לרעיון ולהנגיש את המידע לגבי הביצוע. יש חשיבות רבה לשיתוף הפעולה של מערכות נוספות כמו מערכת החינוך, ארגוני ספורט ומתנ"סים בפעילות המרכז. חשוב לגוון את תוכן סדנאות החשיפה ולהתאימו לאפשרויות השונות הקיימות בשטח. כמו-כן יש להרבות בהשתלמויות למגזרים נוספים של אנשי מקצוע, להפיץ את המידע על קיומו של האתר, ולהמשיך לחקור את תהליך השילוב וביצועו הלכה למעשה.

מבוא

מרכז הספורט "ספיבק" הפועל במסגרת עמותת "אילן" משרת אוכלוסייה רחבה ומגוונת של ילדים, מתבגרים ובוגרים עם מוגבלויות. במסגרתו הוקם מרכז פדגוגי, שמטרתו לספק מידע באמצעות כלים אודיו-ויזואליים, השתלמויות, סדנאות חשיפה וייעוץ פרטני.

המידע מיועד לאנשי מקצוע, מתנדבים, תלמידים, אנשים עם נכויות ובני משפחותיהם המסייעים בצורה זו או אחרת לאנשים עם מוגבלות להשתלב במסגרות נורמטיביות, תוך התייחסות לצרכים המיוחדים של אוכלוסייה זו בתחומי החינוך, הספורט והחברה.

בארץ ובעולם המערבי קיימת כיום מגמה לנסות ולשלב ילדים ומתבגרים בעלי מוגבלות במערכות חינוך וחברה רגילות. מגמה זו התפתחה כתוצאה מלחצים חברתיים מצד תנועות לשוויון זכויות אזרחיות וזכויות יסוד של האדם. גם משפחות שאחד מחבריהן נכה וגם אנשי מקצוע מחזקים מגמה זו (אבישר, 2002; אברהם, 2004). בארץ נחקקו מספר חוקים המעידים על הרצון לחולל שינוי בכל מה שקשור לזכויות הנכים (חוק החינוך המיוחד 1988, וחוק זכויות לאנשים עם מוגבלויות 1998). כמו כן הוקמו ועדות ציבוריות (ועדת כץ 1997, ועדת מרגלית 2000) שניסו להתמודד עם נושא השילוב על היבטיו השונים. גם ארגון הבריאות הבינלאומי שינה את סיווג הגדרות הנכות והמוגבלות מ- International Classification of Impairment, Disability and Handicap (ICIDH, 1980), סיווג שמוקדו רפואי, לסיווג השם דגש על העשייה השיקומית ומביא לידי ביטוי את התפקוד של הפרט בסביבותיו – International Classification of Function and Health (הוצר, 2004; ICF, 2001).

רעיון השילוב של ילדים עם מוגבלות במסגרות רגילות הוצע לראשונה בשנות השישים בארצות סקנדינביה ומאוחר יותר, בשנות השבעים, בארצות הברית. הרעיון התבסס על עקרון הנורמליזציה ועקרון ההכלה (Mulvihill et al, 2002), עקרונות המבטאים את הזכות הבסיסית של בעלי מוגבלויות לחיות חיים נורמליים ככל האפשר, כמו כל אדם ללא מוגבלות. הכוונה היא ליצור תנאים שיאפשרו לבעלי הנכות לחיות בסביבה הכי פחות מגבילה, על ידי פיתוח יכולותיהם להגיע לעצמאות תפקודית ובכך לאיכות חיים המאפשרת התפתחות ואוטונומיה. במסגרת זו מוזכר גם רעיון הנורמליזציה של שירותים, דהיינו מתן אפשרות לאנשים עם מוגבלויות להשתמש בשירותים המיועדים לכלל האוכלוסייה במקום בשירותים ייחודיים רק להם.

במהלך השנים זכה רעיון השילוב להתפתחות נוספת ולהגדרות מחודשות כמו "זרם מרכזי" – Mainstreaming, "אינטגרציה" ו"הכללה" – Inclusion. הגדרות אלו מחזקות את מגמת השילוב ובמקרים מסוימים, כמו למשל באוסטרליה, אף העלו את המחשבה שיש לשלב בכל מחיר. אולם הגישה הרווחת יותר מתייחסת למודל הקיים בארצות הברית – "שילוב ככל

האפשר". על פי גישה זו יש ליצור תנאים שיסייעו לבעלי מוגבלות וצרכים מיוחדים לנצל את השילוב לקידום יכולותיהם, עצמאותם ואיכות חייהם (הוצלר ואחרים, 2001).

עמדות בעד ונגד שילוב

הספרות מחזקת את הטענה שתהליך השילוב תורם להתפתחות הכישורים החברתיים ויכולת הלמידה של ילדים עם מוגבלות (הוצלר, חכם ופליס, 2000), אולם יש הטוענים כנגד רעיון השילוב. חסידי השילוב מציינים ששילוב ילדים עם מוגבלות במסגרות רגילות משפיע באופן חיובי על תחושת הביטחון והערך העצמי שלהם, וכמו-כן מביא לשיפור ביכולותיהם האקדמיות של אותם ילדים ובציפיות שלהם מעצמם. העובדה שנמצאו במחיצת ילדים "רגילים" הביאה להפחתה של הדעות השליליות כלפיהם (הוצלר ואחרים, 2001). כלומר, השילוב תרם לא רק לילדים הנכים אלא גם לחבריהם הבריאים, בכך ששיפר את הסובלנות שלהם ושינה את עמדתם כלפי נכות בכלל ואנשים עם נכות בפרט. הם הפכו מודעים יותר לצרכים המיוחדים של אנשים עם נכות, ויחד עם זאת הכירו גם ביכולותיהם ובזכויות שלהם כחלק מן החברה (Palmer et al, 1998).

כמובן ששילוב מוצלח הינו בבחינת אתגר לא רק למשולב אלא גם למשלב. מורים ואנשי מקצוע אחרים צריכים להאמין ברעיון ולהגביר את ההזדמנויות לשילוב על ידי הסרת מכשולים בפני המשולב, כמו למשל דחייתו על ידי סביבתו: אי-שיתופו בפעילויות חינוכיות, ספורטיביות וחברתיות או העדר תשומת לב מספקת לנושא התקשורת, הנגישות הפיזית וכדומה (Palmer et al, 2001). אי לכך, שילוב כהלכה מותנה גם **בהכשרה מתאימה** לאנשי המקצוע המנהלים את הפעילות החינוכית והספורטיבית ו**בהעצמתם**, לא פחות מאשר בהעצמת המשתלבים.

המתנגדים לשילוב מבססים את עמדתם על העובדה שבמסגרות החינוכיות הרגילות חסרים לעתים קרובות תנאים המאפשרים שילוב מוצלח. בנוסף לתנאים הלוקים בחסר והעדר ידע מספיק כיצד להתמודד עם השילוב, יש לעתים נטייה לטענת המתנגדים, הרואים את השילוב כמקפח את שני הצדדים: הילדים עם המוגבלות לא זוכים במסגרת הרגילה להתייחסות ספציפית לצרכיהם המיוחדים, ואילו הילדים הבריאים לא מקבלים מספיק תשומת לב בגלל הצורך של המחנכים להתפנות לחבריהם הנכים – וכך רמת הלמידה שלהם מושפעת לרעה מן המצב (Palmer et al, 1998 ; Roxane, 1995).

כמו-כן, עמדות שליליות מהוות מכשול בפני הצלחת השילוב. בגלל הנטייה הקיימת בחברה להעריך את האדם במידה רבה על פי הופעתו החיצונית ויכולתו המנטלית, מתפתחות דעות מכיליות כלפי אנשים עם נכות הגורמות לדחייתם, לחוסר נוחות במחיצתם ולפעמים אף

לאלימות כלפיהם. במצב זה הנכים מרגישים לעתים קרובות לא רצויים ואפילו מאוימים במסגרות הרגילות ורמת הביטחון והערך העצמי שלהם יורדת (Baladerian, 1998).

כדי להתגבר על המכשולים שתוארו לעיל מציעים Jones ועמיתיו (2002) ללוות את המשולבים ואת המערכות המשלבות בשירותי תמיכה שונים, כדי להפוך את תהליך השילוב ליעיל ומועיל.

גם היוזמה של בית ספיק להקים את המרכז הפדגוגי מקורה בהצעה זו. ההנחה היא שמרכז אשר יספק מידע, הכוונה וייעוץ יסייע לשנות עמדות שליליות ולהגביר את המוטיבציה והמיומנויות של גורמים שונים להירתם לרעיון השילוב ולבצע אותו.

המצב הקיים בארץ

מבין כמיליון וחצי תלמידים בארץ, כ-10% הינם ילדים עם צרכים מיוחדים. מתוכם, על-פי הערכות בלתי פורמליות של האגף לחינוך מיוחד, למדו בשנת 2003 כ-36,000 תלמידים במסגרות החינוך המיוחד. השאר שולבו במסגרות רגילות (הוצלר, זמיר ופליס-דואר, 2004). במצב הנוכחי המסגרות החינוכיות המשלבות אינן מקנות את השירותים הנדרשים כמענה לצרכים המיוחדים של הילדים המשולבים. מטרתם המוצהרת של חוק החינוך המיוחד (1988) ומאוחר יותר של חוק שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בחינוך הרגיל (2002) היא לקדם ולפתח את כישוריו של הילד, כדי להקל על שילובו בחברה ולממש את זכותו להשתתף בפעילויות חינוכיות, ספורטיביות וחברתיות באופן פעיל ושוויוני. כדי להשיג את מטרת השילוב חשוב שהתלמידים עם המוגבלות יקבלו מענה לצרכיהם במסגרות שבהן הם משולבים.

דו"ח ועדת כץ (1997), שדנה בנושא הזכויות של אנשים עם מוגבלויות לקראת חקיקת החוק, שם דגש על הצורך לפתח שירותים משלבים בתחום תרבות הפנאי והספורט. הוועדה מצאה שאלפי ילדים ובני נוער עם צרכים מיוחדים אינם משתתפים בפעילויות של תנועות הנוער או בספורט ובטוילים בטבע כמו בני גילם הבריאים. מקומות רבים אינם נגישים פיזית ותקשורתית ואינם מותאמים לצרכיהם של האנשים עם המוגבלות (כמו למשל כיתוביות לחרשים בתוכניות טלוויזיה). ההתייחסות המקובלת בארץ היא לשילוב במובן הפיזי בלבד – מצב שאינו תואם את עקרון ההכללה, המבטא את הצורך להתאים את המסגרת למוגבל ולא להיפך, דהיינו להתאים את המוגבל למסגרת (הוצלר ואחרים, 2001). חוסר ההתאמה של המסגרת לצרכיו של המוגבל יוצר לעתים מצב בו המוגבל מגיע אמנם להישגים יפים מבחינה לימודית, אך אין לו הזדמנות לקחת חלק בפעילויות חברתיות וספורטיביות והוא נשאר מבודד חברתית.

הוצלר, זמיר ופליס-דואר (2004) מציעים במאמרם שימוש בגישת **למידה מכוונת** לעומת הדרכה מובנית. כך מתאפשר לילד עם המוגבלות לפתח כישורי תקשורת ולהציג יותר יוזמה במשחק ובקשר עם ילדים אחרים. לפי Crips & Bricker (1992), **משאבי תמיכה** גם הם עשויים לכוון את

תרומת הפעילות הגופנית לשיפור איכות החיים של ילדים עם מוגבלויות במסגרת המשלבת. עוד מציינים הוצלר, זמיר ופליס-דואר (2004) מניסיונם בארץ, כי כאשר המורים מגלים נכונות לשילוב משתפרת איכות החיים של המשולבים בהשוואה למצבים בהם אין נכונות לשילוב. לטענתם, קרוב למחצית הילדים עם נכות בישראל אינם משתלבים כלל בשיעורי חינוך גופני, ומבין אלה המשתלבים רק שליש משולבים באופן מלא. מרבית התלמידים הנזקקים למכשירים אורתופדיים או לכיסאות גלגלים אינם משתתפים בפעילות גופנית או בטיולים. גם כאשר הפעילות מבוצעת, היא אינה מבוססת על תוכנית עבודה ברורה, אלא נקבעת באקראי או על בסיס ניסוי וטעייה. הדבר נובע מהעדר דרישות מצד המערכת ומדיווח של המורים על העדר זמן לעבודה פרטנית. במחקרים לא נמצאו עדויות לניסיונות להתאים את הפעילות לצרכיהם של הילדים ולמוגבלות שלהם, וכן לא היו עדויות לחיפוש אחר מקורות ידע לביצוע תוכניות מותאמות. המורים התייחסו לתלמיד עם נכות כמו לתלמיד בריא, וכשהוא התקשה להתמודד עם הפעילות לא ניסו לסייע לו.

אשר לתגובות הילדים המשולבים, היו עדויות של הימנעות וחרדה מפני מאמץ גופני וכן גם פחד, מבוכה, וחוסר נוחות חברתית. במצב זה הציפיות מהילד היו נמוכות והדבר פגע בהערכה העצמית ובמקובלות החברתית שלו.

במקרים בהם נמצא שהשילוב היה מוצלח, הסתבר שהמורה או החונך הציגו פעילות חלופית על פי יכולתם של התלמידים הנכים. במקרה אחד דווח על התאמה מתוכננת של הפעילות במשחק קבוצתי, תוך שיתוף פעולה מלא של כל ילדי הכיתה.

נראה כי מגמת השילוב, גם אם היא נעשית על פי חוק, יכולה להישאר בגדר שינוי "קוסמטי" בלבד, מצב שאינו תואם את הרעיון כלל ועיקר. כדי שהמוטיבציה לשלב אנשים עם מוגבלות תגבר יש לשנות את העמדות של החברה על ידי מתן ערך, מקום ותפקיד לקבוצה זו – כמו גם על ידי העצמה והקניית כלים מתאימים לאלו שאמורים להפוך את רעיון השילוב מהלכה למעשה, למשלבים ולמשולבים.

בהתאם לכך, המטרות הראשוניות של מחקר ההערכה היו להעריך:

1. את מאפייני המשתמשים במרכז המידע בכלל ואת משתתפי הסדנאות וקורסי ההשתלמות בפרט;
2. את אופי והיקף התוכניות המוצעות;
3. את מידת שינוי העמדות כלפי אנשים עם נכויות כתוצאה מההתערבות;
4. את מידת ההשתתפות בתהליכי שילוב פעילים כתוצאה מההתערבות;
5. את מידת שביעות הרצון של הנכים המשולבים מן השילוב.

תיאור הפרויקט ומטרותיו

במסגרת מרכז הספורט ספיבק "אילן", המשרת אוכלוסייה רחבה ומגוונת של אנשים עם מוגבלויות – ילדים, מתבגרים ובוגרים – הוקם בדצמבר 2003 המרכז ללמידה פעילה ולהעצמה חברתית. מטרתו לספק מידע לגבי צרכיהם של אנשים עם מוגבלות גופנית ולגבי המענים לצרכיהם, וזאת באמצעים אודיו-ויזואליים, פעילות חשיפה, השתלמויות למידה והנגשת ידע לשילוב ולהתאמה, כדי לסייע לאנשים עם מוגבלויות להשתלב במסגרות נורמטיביות חינוכיות ובפעילויות פנאי, ספורט וחברה במערכות החינוך הפורמליות והבלתי פורמליות בקהילה.

המרכז מספק מענה לצורך שהוצג בוועדת מרגלית ביולי 2000, צורך בפיתוח מערך הכשרה וארגון הידע על ידי הקניית מידע, הכוונה, ייעוץ, הדרכה וחשיפה לאפשרויות של הפעלה גופנית וניהול אורח חיים בריא של אנשים עם מוגבלויות בקהילה.

הפרויקט כולל ארבעה מסלולים:

1. סדנאות חשיפה להעצמה ולשינוי עמדות כלפי אנשים עם מוגבלות. מטרת הסדנאות לאפשר למשתתפים לחוות מפגש בין אנשים בריאים ואנשים שתפקדו כמוגבלים, לפתח מודעות לגבי עמדותיהם, רגשותיהם ודפוסי מחשבתם, ולהפגישם עם אופן התנהגותם תוך שיתוף פעולה בין ה"נכים" ל"בריאים" (במשחק תפקידים).
2. השתלמויות לאנשי מקצוע בתחומי דעת רלוונטיים לשילוב, בהיקף של 60 שעות אקדמיות.
3. אתר אינטרנט הכולל קישורים לאתרים רבים העוסקים בשילוב בקהילה ובתפקודם של אנשים עם מוגבלות. האתר כולל גם מערכת אינטראקטיבית של שאלות ותשובות בנושאי התאמת פעילויות למצבי מוגבלות שונים.
4. ייעוץ והדרכה לגבי תוכנית שילוב אישית.

שיטה

מערך המחקר

הפרויקט לווה בתהליך הערכה במהלך השנתיים הראשונות לקיום המרכז, החל מחודש פברואר 2004 ועד לחודש פברואר 2006. בחודשים שקדמו להפעלת הפרויקט עסק צוות המחקר בתכנון ובבניית מערך ההערכה. מחקר ההערכה כלל את הערכת ארבע התוכניות המוצעות במסגרת הפרויקט.

סדנאות חשיפה

לאחר שהסתבר לנו שהאפשרות לבדוק במהלך המחקר את מידת שינוי העמדות בעקבות סדנת החשיפה היא מוגבלת, הוחלט ללמוד על העמדות כפי שבאו לידי ביטוי בסדנה (בהתנהגות, בביטויים רגשיים, בחשיבה וכדומה), וזאת על מנת לקדם את ההבנה של תהליך השילוב. לשם כך נערכו תצפיות על סדנאות החשיפה שמימתן היתה "מעבר גשר". במסגרת הסדנה קיבלו על עצמם מספר משתתפים מתוך הקבוצה תפקידים המבטאים מצבי נכות שונים באמצעות אביזרי עזר (עיוורון – כיסוי העיניים, פגיעה ביד – קשירת היד, פגיעה ברגל – קשירת הרגל, שיתוק בגפיים התחתונות – ישיבה על כיסא גלגלים). המשתתפים האחרים תפקדו כ"בריאים" ללא מוגבלות. על המשתתפים בקבוצה הוטלה משימה לעבור נהר שתוחם על ידי שני ספסלים באולם הספורט. משתתף שנופל לשטח הנהר נפסל ויוצא מהפעילות. חברי הקבוצה יכלו להיעזר בכל החפצים שהיו באולם, שכללו בין היתר שני ספסלים נוספים, מזרונים ורמפה. חברי הקבוצה נתבקשו להיוועץ ביניהם על הדרך שבה ניתן לכלל הקבוצה לעבור את הנהר ללא נפגעים. במהלך הסדנה נצפו דפוסי האינטראקציה בין המשתתפים שתפקדו כאנשים עם מוגבלות לאלו שתפקדו ללא מוגבלות, ובין לבין עצמם. לאחר השלמת המשימה נערך דיון בו ניתחו המשתתפים יחד את הסיטואציה בהנחייתו/ה של מנחה הסדנה. הדיון התנהל באופן שבו המשתתפים הציגו את חוויותיהם מההתנסות, והחוויות הללו שימשו בסיס לדיון. במסגרת זו באו לידי ביטוי עמדות חברי הקבוצה כלפי המשתתפים עם מצבי המוגבלות השונים וכלפי ה"בריאים". משתתפי הסדנה שיתפו בתחושותיהם, רגשותיהם ומחשבותיהם תוך כדי ביצוע המשימה, והסבירו התנהגויות שלהם ושל אחרים כפי שתפסו אותן בסיטואציה המתוארת. כל החומרים שעלו במסגרת הדיון וההתבוננות האישית והקבוצתית תועדו.

כחודשיים לאחר הסדנה נתבקשו המשתתפים למלא שאלון המעריך עמדות כלפי אנשים עם מוגבלות – שאלון למבוגרים ושאלון נפרד לילדים.

השתלמויות לאנשי מקצוע

ההשתלמות ניתנה לאנשי מקצוע בתחומי ידע רלוונטיים לשילוב, בהיקף של 60 שעות אקדמיות – 15 מפגשים שבועיים של 4 שעות כל אחד. ההשתלמות הוערכה באמצעות שני שאלונים: האחד העריך עמדות כלפי אנשים עם מוגבלות (Yuker, 1988), והשני עמדות לגבי שילובם של אנשים

עם מוגבלות במסגרות חינוך (שכטמן, 1991). השאלונים ניתנו למשתתפים למילוי לפני ההשתלמות (בתחילת המפגש הראשון) ובתום ההשתלמות.

אתר באינטרנט

אתר האינטרנט הוא אתר עברי/אנגלי שהוקם על ידי המרכז, וכתובתו www.adaptip.com. ערכנו מעקב אחרי פעילות האתר החל מתחילת הפעלתו ביוני 2004 ועד לתום תקופת ההערכה בפברואר 2006. המעקב נערך באמצעות תוכנה סטטיסטית בשם Netstat שהופעה במסגרת האתר עצמו (ראה נספח 7).

ייעוצים פרטניים והדרכות

במגמה להעצים ולפתח יכולת לעצמאות של הפרט והמערכת, ניתנו ייעוצים והדרכות. אלו ניתנו באמצעות אתר האינטרנט או בטלפון לפונים מהקהילה – בדרך כלל הורים, או מורים העוסקים בתחום – בהקשר למימוש שירות פעילות גופנית מסוג ספורט טיפולי, הידרותרפיה או רכיבה טיפולית. ברוב המקרים היו אלה ייעוצים חד-פעמיים ללא המשך קשר. בחלק מהמקרים היה המשך טיפול של מפגש אחד או מספר מפגשים, כשהפניות נעשו מגורמים פרטיים או מוסדיים. נוסף על כך ניתנו 11 הרצאות על שילוב תוכנית אישית בחינוך גופני, ופעילות גופנית מותאמת.

פעילויות נוספות שהתקיימו

הצבת דוכן מידע בתערוכה, פעילות גופנית לחולי פרקינסון ולחולי מחלות פרקים, פעילות משותפת להורים וילדים עם מוגבלות, קבוצת כדורסל בשילוב של ילדים בריאים עם ילדים עם מוגבלות, שני ימי ספורט לילדים עם מוגבלות, קורס אינטרנט לבוגרים עם נכות, קורס הידרותרפיה, ושני מפגשי העצמה ומנהיגות לנוער עם צרכים מיוחדים.

קבוצות הביקורת

הקבוצות של עובדי השיקום והסטודנטים אשר השתתפו בסדנת החשיפה הושו לקבוצות ביקורת בעלות מאפיינים דומים. קבוצת הביקורת של משתתפי ההשתלמות נבנתה מבין אנשים אשר השתתפו בהשתלמות וענו על השאלון לפני תחילתה, לעומת קבוצת המחקר שענתה על השאלון בתום ההשתלמות. השאלונים נותחו באמצעות מבחני t למדגמים תלויים.

אוכלוסיית המחקר

1. אנשים עם מוגבלויות היכולים להשתלב במסגרת קהילתית והמעוניינים לקבל מידע או מקורות מידע אודות אפשרויות שילוב במסגרות השונות;
2. בני משפחה של ילד, מתבגר או בוגר עם מוגבלות, המעוניינים לקבל ידע ומידע לגבי אופני שילוב;
3. תלמידים בבתי ספר רגילים הנחשפים לקבלת השונה;

4. מורים, מדריכים ורכזי ספורט בבתי ספר ובמרכזים קהילתיים, באגודות ספורט ובתנועות נוער, העשויים לשלב במסגרותיהם ילדים או בוגרים עם נכות;
5. סטודנטים באוניברסיטאות ובמכללות במסלולי חינוך מיוחד, עבודה סוציאלית, חינוך גופני ומקצועות פארא-רפואיים;
6. סייעות לילדים עם מוגבלויות, המופעלות על ידי משרד החינוך ומשרד הרווחה;
7. מפקחים ורכזים במנגנוני פיקוח של משרד החינוך ובמרכזי טיפוח וטיפול (מתי"א);
8. חניכי תנועות נוער;
9. עובדים ומתנדבים במרכזי שיקום;
10. עובדי שיקום במוסד לביטוח לאומי;
11. חיילים ביחידות צה"ל המתנדבים לתרום לקהילה.

מדגם

האוכלוסייה שנחקרה בארבע התוכניות כללה:

בסדנאות החשיפה

- תצפיות נערכו על 47 קבוצות שכללו 794 נבדקים, מתוכם:
- 15 קבוצות של ילדים (31%) גילאי בית ספר יסודי מכיתה ה' עד כיתות תיכון;
 - 7 קבוצות סטודנטים (15%);
 - 5 קבוצות של אנשי מקצוע (11%);
 - 20 קבוצות של חיילים (43%).

לוח 1 מציג את התפלגות הקבוצות לפי האוכלוסיות. ניתן לראות כי קיים ייצוג יתר לקבוצות הגיל הנמוכות לעומת קבוצות הבוגרים.

לוח 1. התפלגות קבוצות הנחקרים במדגם

אחוזים	שכיחות	אוכלוסייה
25	12	ילדים
6	3	גיל תיכון
11	5	אנשי מקצוע
43	20	חיילים
15	7	סטודנטים
100	47	סך הכול

בסדנת החשיפה השתתפו 429 מבוגרים. ל-278 משתתפים נשלחו שאלונים למילוי, ומתוכם הוחזרו אלינו 88 שאלונים מלאים. לגבי משתתפים ילדים (עד גיל 18), בסדנאות החשיפה השתתפו 365 ילדים/ות ונערים/ות. ל-217 הועברו בכיתות שאלונים למילוי, ומתוכם הוחזרו לנו 134 שאלונים מלאים. אחוז השאלונים שמולאו והוחזרו הסתכם ב-28% מתוך המדגם.

לגבי קבוצת הביקורת – מול 29 עובדי שיקום (עובדים סוציאליים) וסטודנטים שהשתתפו בסדנאות החשיפה, נבדקו קבוצות ביקורת בעלות נתונים דומים שכללו 26 עובדי שיקום וסטודנטים.

יש לציין שעד היום התקיימו 65 סדנאות חשיפה. 15 הסדנאות שלא נכללו במדגם התקיימו או לפני תחילת הערכת הפרויקט (כלומר לפני מרץ 2004) או אחרי סיום איסוף הנתונים (אחרי ינואר 2006).

בהשתלמויות

במהלך תקופת מחקר ההערכה התקיימו שתי השתלמויות למורים לחינוך גופני. בהשתלמות הראשונה השתתפו 26 אנשי מקצוע, מתוכם 17 מילאו את השאלון לפני ההשתלמות ו-18 אחרי ההשתלמות. בהשתלמות השנייה השתתפו 15 אנשי מקצוע, מתוכם 15 מילאו את השאלון לפני השתלמות ו-10 אחרי ההשתלמות.

מתוך 41 המשתתפים בשתי ההשתלמויות מילאו 32 נבדקים את השאלונים לפני ההשתלמות ו-28 אחרי ההשתלמות.

מאז איסוף הנתונים התקיימו כמה תוכניות השתלמות נוספות, קורס בין 24 שעות בבאר שבע, וכן יחידת הוראה בת 12 שעות במסגרת ההשתלמות השנתית של הסתדרות המורים בשיתוף הפיקוח על חינוך גופני. יחידת ההוראה התקיימה ב-10 מרכזים שונים ברחבי הארץ, לרבות: רמת גן, דימונה, באר שבע, קרית גת, ראשון לציון, חדרה, עפולה, קרית טבעון ונהריה. בכל מרכז התקיימו 2-3 מפגשים בנושאים הקשורים לתורת ההתאמה ופעילויות מתאימות במצבי מוגבלות שונים.

האתר

כל מי שנכנס לאתר בתקופת ההערכה נכלל במדגם.

ייעוצים פרטניים

קרוב ל-50 ייעוצים פרטניים ניתנו באמצעות אתר האינטרנט או בטלפון באופן חד-פעמי, ללא המשך קשר. כן התקיימו 18 ייעוצים בהם היה המשך טיפול של מפגש אחד או יותר. מתוך אלה ניתנו 5 ייעוצים לגורמים פרטיים, כאשר הייעוץ עסק באבחון ו/או בהתאמת פעילות גופנית של פרט זה או אחר במסגרת גן, חוג בלט, מחול ותוכנית לכושר גופני. 13 הייעוצים האחרים ניתנו לגורמים מוסדיים בנושאים הבאים:

לוח 2. ייעוצים שניתנו לגורמים מוסדיים

השירות שניתן	הנושא
ביקור במקום, פיתוח טופס הערכה והמלצות ספציפיות שיחת ייעוץ	בקרה של פעילות הערכה של שילוב ומתן פיזיותרפיה התאמת פעילות גופנית לדיירי הוסטלים לבעלי לקות אינטלקטואלית בירושלים במסגרת עמותת "שקל"
סיור במקום + הצגת פעילות "ספיבק" + מספר שיחות ייעוץ בטלפון	פיתוח פעילות ספורטיבית במסגרת קייטנת קיץ + פעילות שוטפת במהלך השנה
מספר שיחות ייעוץ + הרצאה לצוות המדריכים שיחות ייעוץ + סיור במקום	סיוע לפעילות עבור אוכלוסיות מיוחדות בדגש נכויות פיזיות המלצות לפעילות רכיבה טיפולית במסגרת מתנ"סים/עירייה בירושלים
שיחת ייעוץ + ביקור במקום ותצפית. כתיבת דו"ח המלצות מפורט מספר שיחות ייעוץ	המלצות לפעילות גופנית עם ילדים בעלי שיתוק מוחי במסגרת תוכנית בקהילה
שיחת ייעוץ + סיור במקום שיחת ייעוץ שיחת ייעוץ	פיתוח תשתית פיזית למרכז פעילות גופנית עבור נכים במגזר הבדואי בתל שבע פיתוח שירות הידרותרפיה במסגרת "עזר מציון"
פעילות משותפת ייעוץ שיחת ייעוץ	בדיקת התשתית הפיזית של בריכת הידרותרפיה מתוכננת התאמת פעילות עבור הוסטל שיקומי ללקוחות בריאות הנפש פרויקט אינטרנטי משותף עם בית הספר למחשבים לילדים עם מוגבלות בניית מסד נתונים עבור ציוד ספורט ופנאי התאמת פעילות של מגמת טיפול באמנויות

כלי המחקר

מחקר ההערכה עשה שימוש בגישות מחקר כמותיות (שאלונים מובנים) ואיכותניות (תצפיות). למשתתפים חולקו שאלונים בהתאם לסוג הפעילות ולגילם.

כלי המחקר הכמותי

המדידה נערכה באמצעות 5 שאלונים שהועברו בהתאם לסוג התוכנית ולגיל המשתתפים, ומולאו על ידי המשתתפים. שאלון נוסף מולא על ידי התצפיתנים.

השאלונים היו:

1. שאלון דמוגרפי שנבנה על ידי החוקרות (ראה נספחים 3-6, בתחילת כל שאלון). השאלון הדמוגרפי הועבר לכל המשתתפים.

2. ATDP-B – שאלון עמדות כלפי נכים למבוגרים של Yucker, Block & Young (ראה נספח 3.א.). השאלון הועבר לקבוצות המבוגרים שהשתתפו בסדנת החשיפה או בהשתלמות. השאלון פותח בתחילת שנות השישים ומאז נעשה בו שימוש נרחב (Yucker, 1988). השאלון תורגם מאנגלית על ידי החוקרות וכלל 30 פריטים. פריטי השאלון סוכמו ולכל מקרה ניתן ציון המתבסס על תשובותיו בטווח של 0 עד 180, כאשר 0 מציין עמדה שלילית במיוחד כלפי אנשים עם צרכים מיוחדים ואילו 180 מציין עמדה חיובית במיוחד כלפי אנשים עם צרכים מיוחדים.
3. שאלון עמדות כלפי נכים שהותאם לילדים על ידי Yucker (ראה נספח 5). השאלון ניתן לילדים שהשתתפו בסדנת חשיפה וכלל 28 היגדים.
4. שאלון עמדות כלפי שילוב של שכטמן (1991) – (ראה נספח 6). השאלון ניתן למשתתפים בקורסי ההשתלמויות. השאלון הכיל 15 היגדים הנוגעים לתפיסות שונות בהקשר לשילוב אנשים עם צרכים חריגים במערכת החינוך. כל היגד בשאלון נאמד בנפרד על סולם הנע בין 1 ל-4.
5. שאלון שפותח על ידי החוקרות על מנת לבצע ניתוח כמותי לתצפיות (ראה נספח 2). השאלון הוא כלי תיאורי המבוסס על ניתוח התכנים שעלו מהתצפיות ותועדו, ושניתן היה לכמת אותם. השאלון מולא על ידי התצפיתנים, והכיל פריטים הנוגעים למספר המשתתפים, סוג הנכות שייצגו, ומספר משתתפים אשר לקחו או לא לקחו חלק פעיל בבצוע המשימה. כמו-כן כלל השאלון פריטים סובייקטיביים לגבי מגוון הרגשות שבאו לידי ביטוי במהלך הסדנה, מידת ההצלחה של המשימה, מידת שיתוף הפעולה כשהדגש על התהליך, ומידת היוזמה שגילו המשתתפים בפעילות. ניתוח סטטיסטי של נתונים אלו בוצע באמצעות סטטיסטיקה תיאורית ומבחן פירסון למציאת מתאמים בין הפריטים השונים בשאלון.

לסיכום, למשתתפים בסדנת החשיפה ובהשתלמות הועבר שאלון עמדות כלפי נכים של Yucker, כשלמשתתפים בהשתלמות הועבר בנוסף לו גם שאלון עמדות כלפי שילוב (שכטמן, 1991).

נתונים לגבי אתר האינטרנט

נאספו באמצעות תוכנת מעקב אחר גלישה בשם Netstat, המאפשרת קבלת נתונים כמותיים לגבי כניסה וצפייה באתרים.

כלי המדידה האיכותניים

החלק האיכותני במחקר התבסס על פרוטוקולים שתיעדו את התצפיות על סדנת החשיפה – התנסות של "מעבר גשר". בחרנו בניתוח איכותני של תצפיות לאחר שהסתבר לנו שקיים קושי בהעברתם ובמילויים של השאלונים לפני ההתערבות ולאחריה, ומכאן קושי בהשגת המידע לגבי שינוי עמדות. הערכנו שהמידע האיכותני, ששם דגש על למידה מתוך ההתנסות של אנשים ובכך חוזקו, יאפשר לנו ללמוד על תגובות, תפיסות והתנהגויות של המשתתפים כלפי אנשים עם נכות מתוך ההתנסות המשותפת של ה"בריאים" וה"נכים". התצפיות לא יכלו לספק לנו מידע על

שינוי עמדות, אך לא פחות חשוב – הכלי האיכותני אפשר חקירה של עמדות המשתתפים בהקשר לעולם החברתי שלהם, כפי שבאו לידי ביטוי ברגשות, התנהגויות ותפיסות בסדנה משותפת ל"בריאים" ול"נכים". על ידי כך ניתן להבין טוב יותר את הגורמים המקדמים והמעכבים בתהליך השילוב. הסדנאות הן שנתנו לנו את ההזדמנות להשיג מידע ייחודי זה. את התצפיות ערכו 4 תצפיתנים, שצפו בפעילות מבלי לקחת בה חלק פעיל. התצפיתנים תיארו את משתתפי הסדנה ואת אופן פעילותם במהלך הסדנה, בהתייחס לתפקיד שהוטל עליהם או נבחר על ידם למלאו במסגרת משחק התפקידים במשימת "מעבר הגשר". כמו-כן תועדו התגובות המילוליות והבלתי מילוליות של המשתתפים בסדנה. התיעוד נערך תוך כדי ביצוע המשימה בסדנה.

ניתוח הממצאים האיכותניים

הנתונים שתועדו נותחו על פי ניתוח תוכן בסיסי והם איכותניים באופיים (Auerbach & Silverstein, 2003). ניתוח התוכן האינדוקטיבי (למידה או הסקה מהפרט אל הכלל) של התגובות וההתנהגויות שעלו ונצפו במהלך הסדנה נעשה על-ידי שתי החוקרות. התכנים שתועדו במלואם תומצתו לקטגוריות מרכזיות. בתהליך הקבצה זה ("grouping together") זוהו וקובצו יחד כל החלקים שנמצאו דומים או שנמצא בהם חיבור פנימי. תהליך זה יצר 4 תימות מרכזיות.

- א. החוויה הרגשית – מגוון הרגשות שבוטאו במהלך הסדנאות ;
- ב. ההיבט הקוגניטיבי – עמדות, תפיסות ומחשבות שעלו ובוטאו במהלך הסדנאות ;
- ג. ההתנהגויות שנצפו תוך כדי ההתנסות הקבוצתית ;
- ד. עבודת הצוות – שיתוף פעולה בין המשתתפים בכלל, ובין "נכים" ל"בריאים" בפרט.

ממצאים

ניתוח התוצאות הכמותיות

תוצאות השאלון הכמותי שמולא על ידי התצפיתנים על סדנת החשיפה

מדדי ביצוע של הסדנה בהתייחסות לעבודת הצוות

מדדי הביצוע המוצלח של הסדנה מתחלקים למדדים אובייקטיביים וסובייקטיביים. המשתנים האובייקטיביים התייחסו לשאלות כמו האם שותפו המשתתפים בעלי תפקידי ה"נכה" למיניהם, ומי מהמשתתפים הובילו את הפעילות.

חלוקת התפקידים בקבוצות משתנה מקבוצה לקבוצה באופן שעשוי להשפיע על מהלך המשימה, כמפורט בלוח 3 שלהלן.

לוח 3. מדדים תיאוריים (ממוצע, שכיח, סטיית תקן וטווח) של חלוקת התפקידים בקבוצה

	מספר משתתפים	עיוורון	כיסא גלגלים	ללא רגל	ללא יד	ללא נכות	בעלי נכות
ממוצע	10.07	1.91	1.87	1.61	1.60	3.04	7.02
שכיח	10	2	2	2	1	2	8
סטיית תקן	2.11	0.51	0.34	0.77	0.81	1.49	1.71
טווח	7	2	1	4	4	11	9
נתונים חסרים	1	1	1	1	2	1	1
N	46	46	46	46	45	46	46

התצפיות שנותחו כללו, כאמור, 47 קבוצות בעלות 4-13 משתתפים, כאשר השכיח היה 10 משתתפים, וכך בקירוב גם הממוצע.

המדדים הסובייקטיביים התייחסו להערכת התצפיתן/נית, בסולם של 1 עד 5, לגבי מידת עבודת הצוות, מידת חשיבות התהליך ומידת חשיבות השגת התוצאה. לוח 4 מציג את התפלגות ערכי המדדים הסובייקטיביים ואילו לוח 5 מציג מתאם Pearson של מדדי ההצלחה הסובייקטיביים, אחוז הבריאים ומספר המשתתפים בקבוצה.

לוח 4. התפלגות המדדים הסובייקטיביים ליכולת עבודת צוות, מידת חשיבות התהליך ומידת חשיבות השגת התוצאה, במספרים מוחלטים (N=47)

מידת חשיבות השגת התוצאה	מידת חשיבות התהליך	יכולת עבודת צוות	ערכים
17	8	10	1 (נמוך)
11	1	6	2
7	16	17	3
2	3	8	4
10	19	5	5 (גבוה)
47	47	46	סך הכול
0	0	1	נתונים חסרים

לוח 5. מטריצת מתאמים Pearson-R

מדדי הצלחה סובייקטיביים, מספר המשתתפים ואחוז הבריאים (N=47)

גודל הקבוצה	מידת חשיבות השגת התוצאה	מידת חשיבות התהליך	יכולת עבודת צוות	אחוז בריאים	
0.17	*0.32	-0.11	-0.15	-	אחוז בריאים
0.08	0.10	~0.28	-		יכולת עבודת צוות
0.08	0.18	-			מידת חשיבות התהליך
-0.19	-				מידת חשיבות השגת התוצאה
-					מספר משתתפים

* - הקשר מובהק ברמת מובהקות של $p < 0.05$
 ~ - הקשר מובהק ברמת מובהקות של $p < 0.06$

נמצא קשר חיובי מובהק בין אחוז ה"בריאים" למידת החשיבות שהקבוצה מייחסת להשגת התוצאה: ככל שאחוז ה"בריאים" עולה, כך גוברת חשיבות השגת התוצאה בקבוצה. נמצא גם קשר חיובי הקרוב למובהק בין יכולת עבודת הצוות למידת חשיבות התהליך.

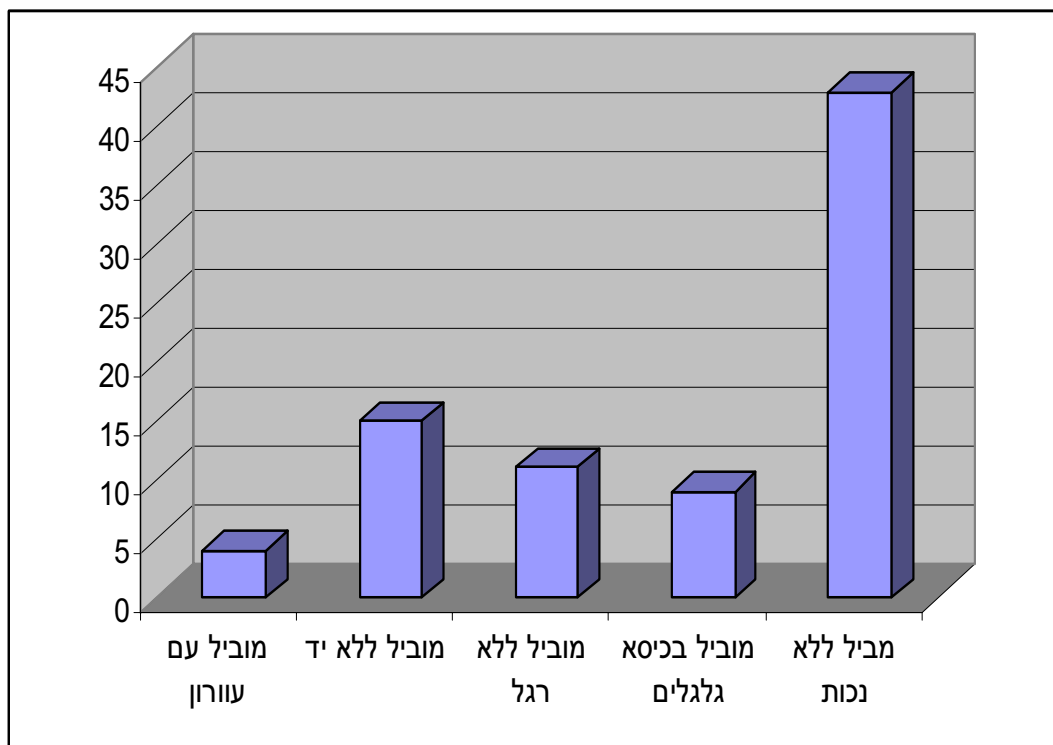
המשתתפים שהיו אקטיביים והובילו את ביצוע המשימה בסדנה
 לוח 6 ותרשים 1 שלהלן מציגים את התפלגות המובילים (משתתפים אקטיביים) לפי סוג הנכות
 שלהם. ניתן לראות כי רובם המוחלט של המובילים הם מבין ה"בריאים", אחריהם משתתפים
 מקרב אלה המייצגים מוגבלות ביד, בהפרש ניכר. מובילים "עיוורים" היו הנדירים ביותר.

לוח 6. משתתפים מובילים לפי סוג נכות במספרים מוחלטים מתוך סך כל המשתתפים

(N=794)

סוג נכות	מספר המשתתפים האקטיביים
מוביל עם עיוורון	4
מוביל ללא יד	15
מוביל ללא רגל	11
מוביל בכיסא גלגלים	9
מוביל ללא נכות	43
סך הכול	82

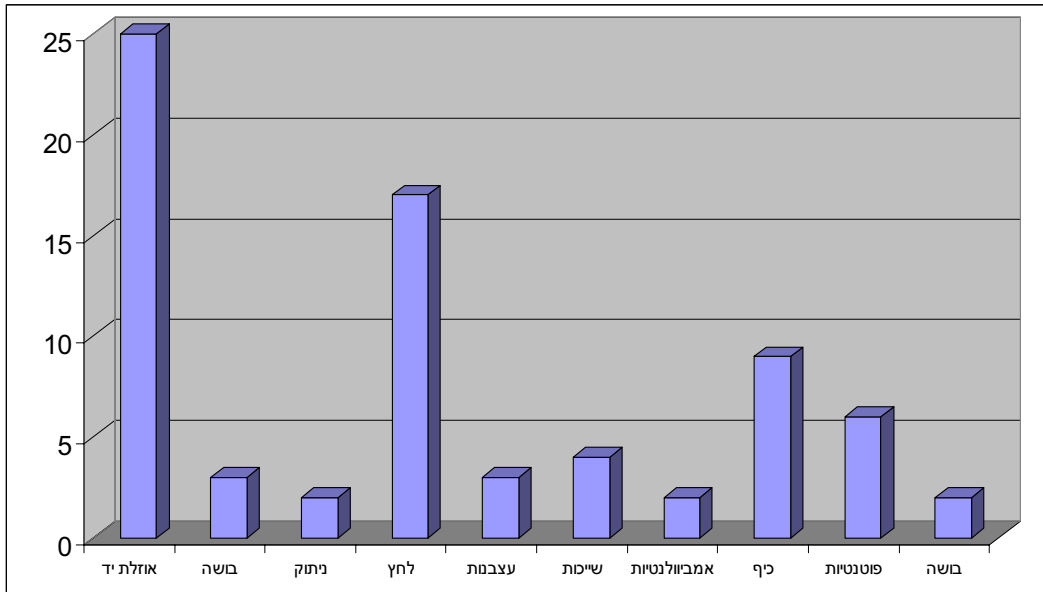
תרשים 1. משתתפים מובילים לפי סוג נכות במספרים מוחלטים (לפי לוח 5)

רגשות שהופיעו בדיון לאחר הפעילות

תרשים 2 מציג את הרגשות שהופיעו בדיון לפי מספר הפעמים בהן הועלו רגשות אלו. הרגש הנפוץ ביותר היתה תחושת אוזלת היד, והוא הופיע ביותר מ-50% מהמקרים, ואחריו תחושת הלחץ, שהופיעה ב-36% מהמקרים.

תרשים 2. תדירות רגשות שונים אשר צוינו בדיונים לאחר הפעילות

תוצאות השאלונים שניתנו למשתתפי סדנת החשיפה

סדנת חשיפה

סדנת חשיפה למבוגרים

לא נמצאו הבדלים בין קבוצת המחקר לקבוצת הביקורת (ראה נספח 3.ב.).

סדנת חשיפה לילדים

לוח 7 שלהלן מפרט את אחוז ההסכמה עם היגדים הנוגעים לשילוב ילדים עם מוגבלויות (N=131).

לוח 7. אחוז הסכמה עם היגדים הנוגעים לשילוב ילדים עם מוגבלויות (N=131)

אחוז ההסכמה	ההיגד
63.6	1. בדרך כלל, ילדים עם מוגבלויות הם עצובים
46.8	2. ילדים עם מוגבלויות אינם נהנים מהחיים
44.8	3. ילדים עם מוגבלויות נוטים לרחם על עצמם
8.7	4. ילדים עם מוגבלויות מסוגלים להיות מאושרים
17.2	5. ילדים עם מוגבלויות זקוקים להרבה עזרה כדי לעשות דברים
36.9	6. ילדים עם מוגבלויות דורשים הרבה תשומת לב ממבוגרים
44.2	7. אני מוכן לוותר על ההפסקה בבית הספר כדי להיות בחברת ילד עם מוגבלות
20.3	8. אין לי בעיה לבלות בחברת ילד עם מוגבלות
6.3	9. אין לי בעיה שילד עם מוגבלות יגור לידי
18.8	10. אני מוכן לגלות את סודותי גם לילד עם מוגבלות
31.5	11. אני מוכן לדבר עם ילד עם מוגבלות שאיני מכיר
36.8	12. אהיה במבוכה, אם ילד עם מוגבלות יזמין אותי למסיבת יום הולדתו
38.0	13. לא אוכל לאהוב חבר עם מוגבלות כמו את שאר חברי
90.6	14. אני מעדיף להתרחק מילד עם מוגבלות
20.2	15. לא אכפת לי אם ילד עם מוגבלות יישב לידי בכיתה
17.3	16. אני אגן על ילד עם מוגבלות אם מישהו ינסה להרגיז אותו
86.7	17. לא הייתי מוכן להכיר ילד עם מוגבלות לחברי
84.6	18. יש לי בעיה להיות חבר של ילד עם מוגבלות
18.9	19. אני מוכן להשתתף בפעילות בבית הספר ביחד עם ילד עם מוגבלות
22.9	20. אני מוכן לבוא לביתו של ילד עם מוגבלות
72.4	21. קשה לי ללכת לשחק בביתו של ילד עם מוגבלות
69.0	22. אני מוכן להזמין ילד עם מוגבלות לישון בביתי
17.5	23. אני מוכן להזמין ילד עם מוגבלות למסיבה בביתי
46.3	24. אני מרחם על ילדים עם מוגבלויות
42.0	25. אני נרגש כאשר אני רואה ילד עם מוגבלות
90.2	26. אני מפחד מילד עם מוגבלות
88.3	27. מפחיד אותי להיות ליד ילד עם מוגבלות
42.5	28. אני לא יודע מה להגייד לילד עם מוגבלות

מלוח 7 ניתן לראות שבערך 90% מפחדים להיות ליד ילדים בעלי מוגבלויות, ואחוז דומה מעדיף להתרחק מילדים עם מוגבלויות. מנגד, כמעט 70% היו מזמינים ילד עם מוגבלויות לביתם.

ה ש ת ל מ ו י ו ת

על מנת לבחון את השפעת ההשתלמות על עמדות ביחס לאנשים עם צרכים מיוחדים, ניתנו שאלוני עמדות לשתי קבוצות: קבוצה אחת מילאה את השאלונים לפני הפעילות ואילו קבוצה שנייה מילאה אותם בתום הפעילות. כך חולקה אוכלוסיית המשתתפים בהשתלמות לקבוצת מחקר וקבוצת ביקורת. לוח 8 מציג את התפלגות המשתתפים הדמוגרפיים בשתי הקבוצות¹.

לוח 8. התפלגות משתתפים דמוגרפיים (מין, מצב משפחתי, השכלה וגיל) בקבוצת המחקר ובקבוצת הביקורת

	קבוצת ביקורת		קבוצת מחקר		
	מספר מקרים	%	מספר מקרים	%	
מין	גבר	9	37.5	14	63.6
	אישה	15	62.5	8	36.4
	סך הכול	24	100.0	22	100.0
מצב משפחתי	רווק	3	12.5	3	13.6
	נשוי	19	79.2	17	77.3
	גרש	2	8.3	2	9.1
	סך הכול	24	100.0	22	100.0
קבוצת גיל	20-30	3	12.5	1	4.5
	30-40	7	29.2	8	36.4
	+40	14	58.3	13	59.1
	סך הכול	24	100.0	22	100.0
השכלה	אקדמאית	23	95.8	21	95.5
	אחרת	1	4.2	1	4.5
	סך הכול	24	100.0	22	100.0

לקבוצת ההשתלמות ניתן שאלון עמדות כלפי שילוב (שכטמן, 1991). לוח 9 מציג את שכיחות התפיסות של הקשיים והיתרונות בשילוב בקרב הקבוצות – קבוצת המחקר וקבוצת הביקורת. מחקר קודם שעשה שימוש בשאלון זה (שכטמן, 1991) הראה עמדות חיוביות יותר כלפי שילוב תלמידים חריגים מאשר התוצאות שהתקבלו במחקר זה.

¹ לא נמצא קשר מובהק בין אף אחד מהמשתתפים הדמוגרפיים לבין משתני העמדות.

לוח 9. שכיחות (%) התפיסות של הקשיים והיתרונות של השילוב

מספר הפריט	טיעונים	אחוז הסכמה	
		ביקורת (N=24)	מחקר (N=22)
.15	אין לדרוש מן המורה האחראי על כיתה שלמה להקדיש תשומת לב לחריג ולמשפחתו	100	90.5
.14	אין לשלב תלמיד חריג בכיתה רגילה בשל התסכולים הרבים בחינוכו	95.8	90
.9	שילוב דורש עבודה נוספת עם הצוות המקצועי	87.5	68.2
.6	מורה המשלב חריג בכיתתו נדרש לשעות רבות של עבודה על חשבון תלמידי הכיתה	79.2	66.7
.8	שילוב חריג יכול לעודד ערכים דמוקרטיים, סובלנות ופלורליזם בכיתה	79.2	68.2
.11	מסגרות מיוחדות מתאימות במיוחד לתלמידים עם לקויי למידה	66.7	77.3
.1	למחנך חסרים הידע והמיומנות להתמודד עם תלמיד חריג	54.2	0
.12	הכיתה הרגילה יכולה ליהנות מנוכחותו של ילד חריג	39.1	47.6
.5	ילד חריג מעורר בדרך כלל בעיות משמעת	37.5	31.8
.2	אין לשלב ילד חריג בכיתה מכיוון שהמראה החיצוני שלו דוחה	33.3	40.9
.10	ילד חריג מהווה איום על המורה הכולל	12.5	13.6
.3	כיום, כשהישגים אקדמיים הם כה מרכזיים, חשוב להימנע מכל הפרעה, כולל שילוב חריג	8.3	4.5
.7	תלמיד עם ליקויי למידה עלול לעכב את הישגיהם של כלל התלמידים	8.3	0
.4	ילד חריג יכול להפיק תועלת מהשתייכותו לכיתה רגילה	4.2	4.8
.13	שילוב חריג הוא אתגר אישי	0	4.8

למעט בפריטים בודדים (8, 11, 10), הראתה קבוצת המחקר גישה חיובית יותר כלפי שילוב. רק בפריט מספר אחת (למחנך חסרים הידע והמיומנות להתמודד עם תלמיד חריג) נמצא הבדל מובהק בכוון שלילי ($p > 0.01$) במבחן t בין הקבוצות, כך שקבוצת המחקר הראתה הסכמה פחותה יותר עם הפריט לעומת קבוצת הביקורת.

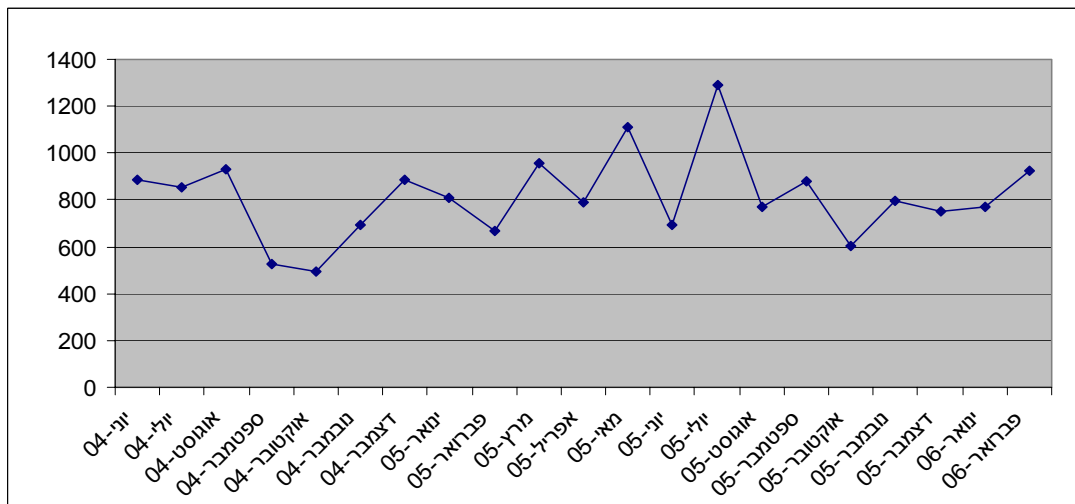
ניתוח אתר האינטרנט

לפני בחינת הצפייה באתר האינטרנט, יש לציין כי לא התקבלו נתונים מהימנים על מספר האנשים המשתמשים באתר ובדפיו. הנתונים שהתקבלו מתייחסים למספר הכניסות לאתר ולדפיו השונים, כך שלא ניתן להפריד בין צפיות מרובות של פרט בודד לבין צפיות חד-פעמיות של משתמשים רבים. עם זאת, ייתכן שיש בנתונים אלו כדי להצביע על הצרכים עליהם עונה האתר ועל מידת השימוש בו.

שימוש באתר

בתקופה שבין יוני 2004 למרץ 2006 נרשמו באתר 17,099 כניסות. ממוצע הכניסות עומד על 814 לחודש. תרשים 3 מציג את הכניסות לאתר לאורך החודשים. ניתן לראות כי לאחר ירידה שהסתיימה בנובמבר 2004 קיימת מגמת עלייה מתונה המלווה במחזוריים.

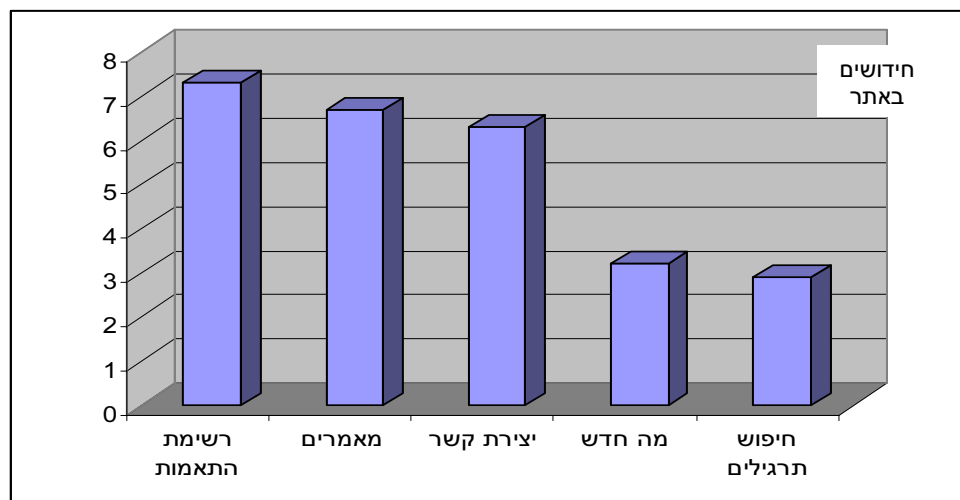
תרשים 3. כניסות לאתר

צרכים שהאתר מספק

בחנית הצרכים שהאתר מספק התבצעה באמצעות שני מדדים – הדפים הנצפים ביותר באתר ומילות החיפוש דרכן הגיעו משתמשים אל האתר. דף הפתיחה הוא הדף הנצפה ביותר, וזאת משום שכל גולש המגיע לאתר מחויב להיכנס קודם כל אליו. לכן תרשים 4 מציג את הדפים הנצפים ללא דף הפתיחה.

תרשים 4. הדפים הנצפים ביותר (באחוזים מסך כלל הצפיות)¹

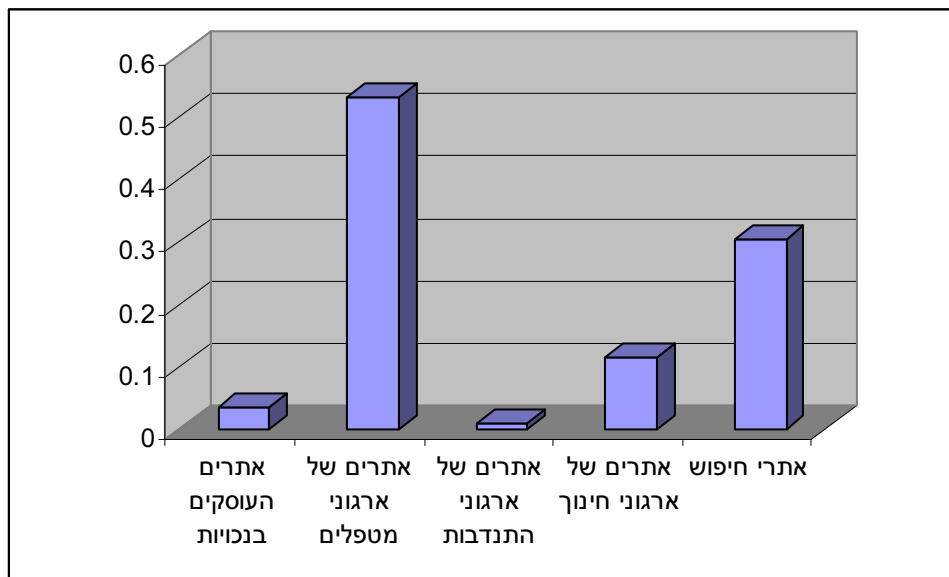
1- ללא דף הפתיחה

לוח 10 להלן מציג את התפלגות הכניסות לאתר לפי סוג האתר ממנו הגיעו המשתמשים לאתר זה.

לוח 10. כניסות לאתר לפי סוג האתר ממנו נכנס המשתמש, באחוזים

סוג האתר	אחוז הכניסות מתוך האתר
אתרים העוסקים בנכויות ("אילן", "בית ונצואלה" וכדומה)	3.61%
אתרים של בעלי מקצועות טיפוליים (פיזיותרפיסטים, הידרותרפיסטים וכדומה)	53.29%
אתרים של ארגוני התנדבות ("הבית האדום" וכדומה)	1.02%
אתרים של ארגוני חינוך (מכללות, אוניברסיטאות וכדומה)	11.60%
אתרי חיפוש כלליים	30.49%
סך הכול	100%

תרשים 5. כניסות לאתר לפי סוג האתר ממנו נכנס המשתמש, באחוזים (לפי לוח 9)

לוח 11 מציג את התפלגות הגולשים באתר לפי מדינות. ראוי לשוב ולציין כי לא ניתן לפקח על מספר הפעמים בהן כל גולש נכנס לאתר, וכן כי לא ניתן לדעת אם גולש כלשהו גלש מכמה מדינות שונות.

לוח 11. גלישה לאתר לפי מדינות

המדינה	כמות הכניסות
ישראל	11,867
ארצות הברית	276
קנדה	203
איטליה	95
בריטניה	87
פורטוגל	37
בלגיה	34
ברזיל	32
אוסטרליה	28
נורבגיה	20
צ'כיה	17
פינלנד	16
שבדיה	15
פולין	15
אירלנד	12
טייוואן	12
דנמרק	12
גרמניה	9
הונגריה	8
לוקסמבורג	7
צרפת	7
אוסטריה	6
הולנד	5
טורקיה	4
שוויץ	4

ניתוח התוצאות האיכותניות

תוצאות איכותניות של ניתוח התוכן

הצגת התוצאות מורכבת מתיאורי ארבע קטיגוריות התכנים שנגזרו מניתוח תוכן התצפיות, והם מודגמים באמצעות ציטוטים מהתזכירים המתועדים.

ההיבט הרגשי

כשבוחנים את ביטויי הרגש של המשתתפים בסדנאות השונות מבלי להפריד בין תלמידים, חיילים, או אנשי מקצוע, בולטת מאוד ההייררכיה בין הנכויות השונות. ביטויי הרגש הקשים ביותר מופנים כלפי אלה שמילאו תפקידי עיוורים, או מבוטאים על ידי אלה שמילאו תפקיד זה, כפי שציינה אחת המשתתפות בתפקיד העיוורון: "אני אומרת לכם שעדיף לשבת על כיסא גלגלים מאשר להיות עיוור. כעיוור מאבדים את האוריינטציה והופכים לתלויים לחלוטין באחר. אם יהיה בור אני לא אדע כעיוור, אבל אם אני אהיה על כיסא גלגלים אני אדע- זה ממש חוסר שליטה" (תצפית מספר 10).

סביב תפקודם של משתתפים עם עיוורון מנינו 19 תגובות שונות בעלות אופי שלילי לעומת 4 תגובות בעלות אופי חיובי. מבין התגובות השליליות בלטו **פחד** – "אני מפחדת, אני לא מרגישה טוב, אני לא יכולה יותר, איזה פחד" (תצפית מספר 2); **לחץ** – "זה מלחיץ שלא רואים כלום – התרגלתי לראות ופתאום אני לא רואה כלום" (תצפית מספר 3); **חוסר אונים** – "התחושה היא של חוסר אונים, הייתי צריך להיות תלוי באחרים, אפילו שיש לי רגליים וידיים בריאות" (תצפית מספר 5); **בלבול** – "רציתי שיובילו אותי כי לא חשבתי שאני יכול לבד, אבל כששניים העבירו אותי הרגשתי בלבול" (תצפית מספר 8), וכן "חשתי חוסר אונים, בלבול, היה קשה, שומעים את האנשים מדברים ולא יודעים מה הם עושים, אי אפשר לעזור, מפחיד" (תצפית מספר 2); **חוסר שליטה** – "פספסתי הרבה קטעים, איבדתי את תחושת המציאות, ניסיתי לשאול אבל הרגשתי מחוץ לכל מה שהתרחש" (תצפית מספר 12); **בדידות** – "הרגשתי לבד. כולם הלכו ולא ידעתי לאן, כל הזמן קראתי לאחרים להרגיש שאני לא לבד, אבל לא ממש התייחסו אלי (תצפית מספר 16), וכן "קשה היה לי לשתף פעולה" (תצפית מספר 8), ו"החברה השאירו אותנו מאחור. אני לא ראיתי כלום ופתאום הכל היה יותר שקט גם. לא הסבירו לנו כלום, אלא פשוט העבירו אותנו, הרגשתי צורך לצעוק כדי שלא ישכחו אותי" (תצפית מספר 9).

התגובות החיוביות, שהיו כאמור מועטות ביותר, הביעו **תחושת אתגר** – "אפשרות להתגבר ויכולת לסמוך על הזולת, כשהעבירו אותי סמכתי על האנשים" (תצפית מספר 4), וכן "לאחר שהסבירו לי ותיארו לי את השטח האמנתי שאני יכול לעשות זאת" (תצפית מספר 7).

כאמור, תופעת העיוורון הפכה לחוויה הקשה ביותר בהשוואה בין הנכויות. בדרגה הבאה היתה ההתייחסות לנכים על כיסא גלגלים הטעונה ביותר. גם כאן היחס בין התגובות השליליות (11) לחיוביות (2) הצביע על פער גדול. התגובות הקשות נשאו אופי דומה לאלה שיוחסו לעיוורון: בראש ובראשונה **פחד** – "הרגשתי פחד שאין לי שליטה ולאחרים יש שליטה עליי" (תצפית מספר 16); **חוסר אונים**, **חוסר תחושת שייכות ובדידות** – כפי שבאו לידי ביטוי על ידי משתתפת שהיתה על כיסא גלגלים: "הרגשתי חוסר אונים. זה מאוד מפחיד לשבת על כיסא גלגלים. נשארתי בצד הראשון של הנהר חסרת אונים" (תצפית מספר 10), וכן "צעקתי כשהרימו אותי, אבל לא התייחסו. אמרתי 'לא' ולא הקשיבו לי וזה גרם לי לתחושת חוסר אונים" (תצפית מספר 14), וכן "לשבת על כיסא גלגלים זה קשה ומביך, הייתי צריך להתאמץ ועוד סחבו אותי וזה משפיל. הרגשתי חוסר אונים. לא יכול לשלוט על עצמך, לא רציתי שירימו ויזרקו אותי כשביקשתי עזרה.... אבל לא הייתי מצליח לבד" (תצפית מספר 27), וגם "הקול שלי דמם, הייתי לבד, הרגשתי תסכול, הפריע לי שלא שיתפו אותי" (תצפית מספר 19). ההיבט החיובי התמקד **בתחושת ערך** (אולי יחסית לעיוורון).

לעומת עיוורון ונכות על כיסא גלגלים, ההתייחסות לשאר סוגי הנכויות שיוצגו בסדנאות הצביעה על פער שבא לידי ביטוי בעוצמה פחותה של רגשות שליליים, כאשר לא היה הבדל גדול בין ביטויי הרגש השליליים לחיוביים. למשל, לגבי מוגבלות ביד בוטאו 4 סוגים של רגשות שליליים ו-3 סוגים של רגשות חיוביים: "לא הרגשתי כל כך את הקטיעה ויכולתי לעשות את הכל" (תצפית מספר 9), וכן "המצב היחיד שהרגשתי את הנכות היה כשסחבתי את הספסל, מלבד זה הרגשתי אקטיבי בהכל" (תצפית מספר 5). לגבי מוגבלות ברגל בוטאו 2 סוגים של רגשות שליליים ורגש חיובי אחד. הביטויים מרמזים על הבדל ניכר בין ההתייחסות הרגשית לעיוורון ולנכים על כיסא גלגלים לבין נכויות אלו. מדובר על מוגבלות, תחושת פחיתות ערך ומעמסה מחד, ומאידך יש מעין נחמה והקלה לעומת המצבים הקשים יותר, והדבר מוביל לתחושת יכולת לסייע ולהועיל במציאת פתרונות. בעלי נכויות אלו תפסו את נכותם כקלה יחסית ולעתים חשו יותר דמיון במצבם אל ה"בריאים".

בדיקת תגובותיהם של ה"בריאים" ברמה הרגשית הראתה שכאן היתה התייחסות ל-7 סוגים של תגובות חיוביות, לעומת 3 סוגים של תגובות שליליות. מצד אחד ה"בריאים" חוו הקלה ואף תחושות נעימות מכך שאחרים תלויים בהם ולא להיפך, ומצד שני חשו את כובד האחריות ואפילו את המעמסה, כאשר עליהם להתחשב בנכים אם הם רוצים לבצע את המשימה שהוטלה עליהם. כלומר, מה שתרם לרגשות החיוביים תרם במידה רבה גם להיבט השלילי, שכן ה"בריאים" היו תלויים בנכים לשם ביצוע המשימה בהצלחה: "הרגשתי יותר חופשי, למרות האחריות" (תצפית מספר 11), "הרגשתי אחריות גדולה על כל אלו עם הנכויות, הרגשתי טוב לעזור לכל המוגבלים" (תצפית מספר 14), "הרגשתי הרבה כוח, אחריות, אני חלק פונקציונלי במשימה" (תצפית מספר 32), "היה לי קשה לדאוג לכולם כי רוב האחריות נפלה עליי" (תצפית מספר 4).

נראה כי עוצמת התגובות הרגשיות קשורה להתייחסות הרגשית לאופי הנכות ולמידת חומרתה. ככל שהנכות חמורה יותר מתרבים ומתעצמים הרגשות השליליים ומתמקדים ברחמים, בושה, ניכור, תלות, חוסר אונים, בדידות וחרדה. היכולת לבטא רגשות חיוביים כלפי נכים עולה כשהנכות נתפסת פחות מגבילה וטוטלית.

ההיבט הקוגניטיבי

את הניתוח האיכותני של ההיבט הקוגניטיבי בחרנו לערוך באמצעות השוואה בין קבוצות המשתתפים השונות – תלמידים, חיילים ואנשי מקצוע. הבחירה בניתוח כזה נבעה מן ההשערה שגיל, ניסיון בחיים וידע מקצועי עשויים להשפיע על עמדות, תפיסות ומחשבות שיבואו לידי ביטוי בסדנאות. הממצאים שיתוארו מלמדים שבנושאים מסוימים לא היה הבדל גדול בביטויים הקוגניטיביים של כל אחת מהקבוצות. בשלוש הקבוצות בלטה העמדה שה"בריאים" צריכים לנהל את ביצוע המשימה בגלל חוסר האונים של ה"נכים", כפי שהתבטאה משתתפת "בריאיה": *"אני חושבת שלאנשים היה הרבה דברים חכמים להגיד, אבל בגלל המוגבלות הם לא יכלו להתבטא"* (תצפית מספר 22). יחד עם זאת, לעתים לא היה לגמרי ברור מי הוא הנעזר ומי העוזר, מכיוון שחלק מן ה"נכים" (בעיקר פגועי יד ורגל) ביטאו רצון לעזור לעצמם על ידי הבלטת היכולת היחסית שלהם למרות המוגבלות. ה"בריאים" לעומת זאת נטו בכל הקבוצות לעשות הכללה של הנכות הספציפית על היכולות השכליות, כמו למשל: *"עיוור לא יכול לחשוב, עיוור לא יודע מה קורה", "מה הייתי מתייעץ עם העיוורים? רבע שעה רק הייתי צריך לתאר להם מה קורה, מה הם היו עוזרים?"* (תצפית מספר 4), *"אנשים עם נכויות פיזיות קשות כמו אנשים עיוורים ועל כיסא גלגלים, הינם חסרי יכולת קוגניטיבית – לא יכולתי לתרום ולהדריך"* (תצפית מספר 25), *"אתה לא יכול, אתה נכה..."* (תצפית מספר 21). הכללה זו נעשתה בעיקר לגבי העיוורים, נכות שנתפסה כקשה ומגבילה – לא רק את הראייה אלא גם את השמיעה, האינטליגנציה והניידות. בהשוואה בין הקבוצות ניכר שאצל התלמידים היו מעט התייחסויות קוגניטיביות במהלך הסדנאות. כמו כן נעשה ניסיון להתבונן על הנכות תוך חיפוש יתרונות כלשהם למצב זה.

החיילים הרבו לתת הוראות במטרה להפעיל את ה"נכים". הסתכלותם על הנכות התאפיינה ברב-ממדיות מחד - הכללת המוגבלות הספציפית, אך מאידך התייחסות למצב כאל זמני, שניתן להתרגל אליו ואז גם להתמודד עמו.

בקרב אנשי המקצוע בלטה גישה של פטרוניות כלפי הנכים. הדעה הרווחת היתה שחוסר האונים של ה"נכים" מחייב ניהול של ה"בריאים", כפי שהביע אחד מאנשי המקצוע: *"עיוור לא יכול להיות מעורב במה שקורה"* (תצפית מספר 20), ואחר אמר *"טוב שבריאים יכולים לעזור לנכים. הבריאים יצילו את המוגבלים"* (תצפית מספר 21). גישה זו יוצרת ומגדירה בצורה חד-משמעית מיהו החלש ומי החזק.

ההיבט ההתנהגותי

המשימה שהוצגה בפני משתתפי הסדנאות היתה פיזית, ומבחינה זו התאימה למטרה העיקרית של הפרויקט כולו – שיתוף פעולה בין ילדים בריאים ונכים בפעילויות ספורט. חציית הגשר דרשה התארגנות של המשתתפים לביצוע המשימה. התצפיות הראו שהתנהגות המשתתפים התאפיינה בדומיננטיות של משתתפים זהים, הן בשלב הארגון והן בשלב הביצוע. המשפיעים על התהליך היו קודם כל ה"בריאים", ואחריהם בעלי המוגבלות הקלה יחסית. "הרגשתי חוסר אונים, בתוך הקבוצה הענקית כל אחד זרק רעיון אחר ומי שניהל הכל היו אלה ללא הנכות" (תצפית מספר 22). ההתארגנות לא לקחה בחשבון את הרצונות או הצרכים של ה"נכים", כמו גם את יכולותיהם חרף המוגבלות. ביצוע המשימה הצדיק גם הפעלת כוח פיזי כלפי הנכים, כמו למשל דחיפות, נשיאה על הכתפיים ועוד. ככל שהנכות היתה קשה יותר הפכו הלוקים בה יותר פסיביים, מנותקים מהמשימה ובודדים, וגם כאשר רצו לעזור – רעיונותיהם לא התקבלו בדרך כלל, כפי שהתבטאו שתי בחורות שעניינהן כוסו (בתפקיד ה"עיוורת"): אחת מהן אמרה "לא הבנתי מה המשימה, אף אחד לא הסביר לי". במהלך הפעילות היא נצפתה יושבת לבדה בצד ושואלת מה קורה, אך אף אחד לא ניגש אליה. האחרת ישבה בקצה הספסל, מיששה אותו ושאלה "יש לי 2 ידיים ו-2 רגליים, אני יכולה לעזור לכם במשהו?" אך נענתה בשלילה (תצפית מספר 21). אי-התייחסות לרצון ה"נכה", ליכולותיו ולרעיונותיו ניתקה בין הקבוצות אפילו במצבים שבהם ה"נכים" עשו מאמצים להיות חלק מן הקבוצה.

עבודת הצוות

גם במקרה זה נעשה הניתוח תוך התייחסות לשוני בין המשתתפים – תלמידים, חיילים, סטודנטים ואנשי מקצוע – וזאת במחשבה שיש משמעות אחרת לעבודת צוות בכל אחת מהקבוצות. התבוננות בעבודת הצוות כפי שהתנהלה בסדנאות ביטאה במידה רבה את היחס בין הפרט לקבוצה.

עבודת הצוות של התלמידים התאפיינה בתקשורת מילולית מעטה ובהעדר שיתוף של ה"נכים". הקבוצה לא פעלה כצוות אלא כל אחד לעצמו, ומצב זה לא השתנה גם כאשר ניתנה הוראה לעבוד בצוות. במקרה אחד לקחו המורים אחריות לעבודת הצוות. לעומת זאת, ב-7 מתוך 16 קבוצות החיילים התנהלה עבודת צוות יעילה ורבה – זאת למרות שהחיילים זיהו את הקושי לעבוד בצוות עם ה"נכים", ולפעמים נטו לא לאפשר להם להיות אקטיביים בצוות. כפי שאמר אחד החיילים שעניו היו מכוסות ("עיוור"): "חשתי חוסר מעורבות, אבל ידעתי שעדיף לתת להם לחשוב, חשבתי שעדיף לסמוך עליהם...". (תצפית מספר 24). הרעיון של עבודת צוות כנראה לא היה זר להם וכלל במקרים מסוימים דיון משותף, או קבלת החלטות תוך דיון שבו שותף חלק מן הקבוצה. בקבוצה שבה ה"בריאים" לא היו דומיננטיים היתה שביעות רצון גבוהה של המשתתפים מעבודת הצוות.

הסטודנטים, יותר מן החיילים, היו ממוקדים ברצון לבצע את המשימה בהצלחה וביעילות, ועבודת הצוות התארגנה בהתאם לכך, בדרך כלל מבלי להתחשב ב"נכים" ובלי להסביר להם מה

בכוונת הצוות המוביל לעשות. תגובה דומה בלטה בעבודת הצוות של אנשי המקצוע, במקרים בהם התרחשה. ה"בריאים" הם אלה שלקחו את ההובלה עם מעט התחשבות ב"נכים". רק במקרה אחד פעל הצוות בשיתוף פעולה ובמידה רבה יחסית של אקטיביות מצד ה"נכים". בסך הכול, ב-25 מתוך 39 הסדנאות לא היתה למעשה עבודת צוות. בכל יתר הסדנאות (14) היתה עבודת צוות, חלקית או מלאה. הגורמים שהקשו על עבודת הצוות היו העדר תקשורת מילולית, התמקדות במשימה ולא בתהליך, ושותפות חלקית בין ה"נכים" ל"בריאים". כשעבודת הצוות לא היתה יעילה קמה בדרך כלל מעין מנהיגות שנתנה הוראות והאחרים ביצעו. כך לדוגמה, באחת הקבוצות אף אחד מהמשתתפים לא שאל ולא נשאל על רצונותיו וצרכיו, ופגועת יד החליטה שרק החיילים ללא נכות יפעלו והתבטאה כך: " הם בריאים, שהם יעשו את הכל..." מאידך, חיילת "בריא" פנתה לשתי חיילות נוספות "בריא" ואמרה: "טוב, מי שרואה ויש לו ידיים שיעביר את הספסל", ובכך הפחיתה את יכולתם של המשתתפים האחרים לסייע (תצפית מספר 28).

מגבלות המחקר

אחת המגבלות המרכזיות במחקר התמקדה בקושי להשיג את שיתוף הפעולה של משתתפי המחקר למלוי שאלונים לפני ואחרי ההתערבות. הקושי בא לידי ביטוי בכמה רמות:

1. בסדנאות החשיפה היה קושי לדרוש מהמפעילים, במסגרת סדנה קצרה יחסית, להקדיש זמן למילוי השאלונים, זאת למרות הבקשות וההסברים. כך גם לגבי מילוי השאלונים בתום ההתערבות. כמו-כן הגענו למסקנה תוך כדי הפעלת הסדנאות, שמילוי השאלון מיד עם סיום הסדנה שארכה שעה אינו יכול להצביע על שינוי מהותי. מסיבה זו הוחלט לשלוח למשתתפים שאלונים לאחר שעברו חודשיים מאז הפעילות, ולהצליב את התוצאות עם המידע האיכותני שנאסף. נתקלנו בבעיות נוספות: שיעור החזרת השאלונים היה יחסית נמוך, ולגבי קבוצות החיילים שהיו נתח לא קטן ממדגם האוכלוסייה הנחקרת, לא הצלחנו לקבל אישור מצה"ל למילוי השאלונים, למרות המאמצים הרבים שעשינו בעניין. בשל כך ערכנו תצפיות שלא תוכננו מלכתחילה על הסדנאות. המחקר לא אפשר, אם כך, לבדוק שינוי עמדות כתוצאה מההתערבות אלא רק לבדוק את עצם העמדות, ומכך ללמוד על הצרכים והדרכים לשילוב.

2. מערך השיווק הביא רק מעט מאוד השתלמויות ארוכות טווח. מספר ההשתלמויות שהתקיימו בפועל במהלך המחקר הסתכם בשתיים, ולכן מרכז הכובד של ההערכה עבר לתצפיות על הסדנאות, שם מדגם המשתתפים היה גדול.

לגבי השאלונים, החפיפה בין אלה שמילאו את השאלונים לפני ההשתלמות ובסיומה היתה מועטה. לכן הוצאנו מהמדגם את החופפים והפכנו את אלה שענו בתחילת ההתערבות (לפני ההשתלמות) לקבוצת הביקורת, ואת אלו שמילאו את השאלונים בתום ההשתלמות לקבוצת המחקר.

3. נדרשו אישורים רבים ברמה הביורוקרטית על מנת שהמשתתפים יוכלו למלא את השאלונים. תהליך קבלת האישור מהמדען הראשי במשרד החינוך להיכנס לכיתות בהן התלמידים השתתפו בסדנאות החשיפה כדי להעביר לתלמידים את השאלונים, היה תהליך ארוך ומורכב שבסופו ניתן האישור (ראה נספח 9). לעומת זאת, ולמרות בקשות חוזרות ונשנות ליחידות השונות, לא הצלחנו לקבל במסגרת הצבאית את האישור הנדרש לכך.

דיון וסיכום

בשנים האחרונות מתפתחת בעולם המודעות לצורך לאפשר לאנשים עם נכות להיות חלק מן החברה על ידי העצמתם ושילובם בכל תחומי החיים: מגורים, תעסוקה, לימודים, ופעילות ספורט ופנאי. אולם למרות זאת, עדיין קיים פער בין ההסכמה העקרונית לרעיון לבין הביצוע למעשה. הדעות המובעות הן ליברליות למדי, אך הדברים לרוב אינם מתקיימים כך בפועל. לעתים הדבר קורה בגלל העדר ידע כיצד לשלב אנשים עם נכות בתחומים השונים, פעמים אחרות בגלל תנאי נגישות לא ראויים, ויש כמובן גם מקרים בהם ישנה נטייה להימנע מההשקעה ולהירתע מהקושי הנובע משילוב אנשים עם מוגבלות, למרות ההסכמה העקרונית לכך.

מחקרנו ליווה פרויקט שמתקיים במרכז ספורט "ספיבק". מטרתו לנסות ולהשפיע על תוכניות שילוב של ילדים, מתבגרים ובוגרים בעלי נכות בפעילות ספורט, על ידי העצמה והגברת המוטיבציה של אנשי מקצוע, מתנדבים ואחרים להתנסות בנושא זה.

הכוונה היתה לחשוף את אלה אשר יש סיכוי שיוכלו להפעיל תוכניות שילוב וליידע בתחום, כמו גם לשנות עמדות ודעות קדומות כלפי נכים ולגרום ליתר נכונות להתנסות בתוכנית שילוב.

ב"ספיבק" הוחלט לבצע את המשימות שתוארו לעיל באמצעות סדנאות חשיפה, שיאפשרו התנסות במשחק תפקידים (סימולציה) של פעילות ספורטיבית בתנאי שילוב (נכים ובריאים), וכן באמצעות השתלמויות להקניית ידע לאנשי מקצוע, והקמת אתר שיספק מידע ויאפשר תקשורת בין מומחים בשילוב נכים בפעילות ספורט לבין המעוניינים בנושא זה בקהילה.

מחקרנו בא להעריך את התוכניות שתוארו לעיל, תוך התייחסות למספר התוכניות שבוצעו בתקופת המחקר, אופי ומספר המשתתפים, התוכן, והמידה בה הושגו מטרות התוכנית.

כדי להעריך את סדנאות החשיפה, שמטרתן המרכזית היתה לשנות עמדות בסיסיות כלפי נכים ונכות, בחרנו לערוך תצפיות על הסדנאות ולשלוח למשתתפי הסדנאות שאלוני עמדות כלפי נכים כחודשיים לאחר שלקחו חלק בסדנה. למשתתפי ההשתלמויות העברנו שאלוני עמדות בתחילת ההשתלמות ובסופה, מתוך מטרה לבדוק האם חל שינוי בעמדותיהם. בכך השיגה ההשתלמות, נוסף על העברת ידע, גם מטרה זו. כמו כן עקבנו אחרי פעילות האתר מרגע הקמתו ועד לסיום תקופת המחקר, כדי לעמוד על מידת ואופן השימוש בו.

הממצאים לגבי סדנאות החשיפה מלמדים שלמרות שהיחס המספרי בין מי שקיבלו תפקיד של "נכים" לאלה שייצגו את ה"בריאים" היה לטובת ה"נכים", כלומר שאחוז הנכים היה בדרך כלל גבוה יחסית, הרי שהשפעת ה"בריאים" על מה שהתרחש בקבוצה היתה דומיננטית. הם קבעו בדרך כלל את קצב הפעילות ואת אופייה, לקחו מנהיגות והכתיבו ל"נכים" כיצד לפעול כדי להשיג את המטרה שהם הציבו ולהצליח בביצוע המשימה.

מבנה הקבוצה לא תמיד ייצג את מציאות השילוב, מאחר שכאמור היה אחוז ה"נכים" גבוה ובקבוצה היו "נכים" בעלי נכויות שונות – החל מנכויות שנתפסו כקשות במיוחד (עיוורים ונכים על כיסאות גלגלים) ועד לנכויות קלות יחסית (יד אחת או רגל אחת שאינן מתפקדות).

בצד הדומיננטיות של ה"בריאים" מצאנו שככל שהנכות קלה יותר וגם נתפסת על ידי הקבוצה כפחות מגבילה, מצליחים בעלי נכות כזאת טוב יותר לשתף פעולה והתנהגותם דומה להתנהגות ה"בריאים". כלומר, נכות קשה יוצרת הדרה רבה יותר של הנכה והוא מוצא עצמו חסר תועלת ואפילו מכביד על קבוצה מעורבת. בהקשר לכך, כשבדקנו את החוויה הרגשית של משתתפי הסדנאות, מצאנו שהרגשות השליליים בלטו באופן משמעותי יותר מאשר החוויה החיובית. הרגשות הדומיננטיים היו תחושת אוזלת יד ופחד, שבאופן טבעי ניכרו אמנם יותר אצל ה"נכים", אך היו חוויות כאלה גם ל"בריאים". היו גם תגובות חיוביות שלימדו על הנאה מסוימת אצל המשתתפים (ה"בריאים" בעיקר), תחושת אתגר ותחושת שייכות לקבוצה.

ממצאי הניתוח האיכותני מחזקים את ממצאי הניתוח הכמותי של הסדנאות. פעילות משלבת של נכים ובריאים, שיש לה מטרות פיזיות, מעוררת כפי הנראה תחושה של אוזלת יד ופחד אצל המשתתפים. ייתכן שהם חווים מעין קונפליקט בין הצורך לשתף את כל חברי הקבוצה לבין הרצון להשיג בצורה מהירה וטובה את המטרה. אלמנט התחרות שקיים בפעילות ספורטיבית מגביר להערכתנו את הקונפליקט, מכיוון שבקבוצה משולבת יכולים הבריאים לראות בנכים מכשול בדרך להשגת המטרה, ולכן, גם אם כוונתם טובה, הם עלולים "לוותר" על שילוב הנכים ובלבד שיוכלו להצליח במשימה. חוויית הקונפליקט היא כנראה זו שיוצרת את תחושת אוזלת היד וחוסר הנוחות של כלל חברי הקבוצה.

הממצאים מלמדים שלביצוע המטלה של הסדנה (חציית הגשר) היתה חשיבות רבה בעיני ה"בריאים" יותר מאשר לתהליך עצמו ולעבודת הצוות. הסתבר, שכאשר אחוז ה"נכים" בקבוצה היה נמוך יחסית, וכאשר הדגש הושם יותר על המשימה ופחות על עבודת צוות, ה"נכים" נשארו מאחור. אולם כאשר היתה קיימת עבודת צוות ברמה טובה, ייחסה הקבוצה לתהליך יותר חשיבות מאשר להצלחה בביצוע המשימה, ואז היה יותר שיתוף של ה"נכים" בביצוע.

נראה כי מנחה הסדנה צריך לקחת בחשבון עובדה זו, ולכוון את תשומת הלב של הקבוצה המשולבת לא פחות לתהליך המאפשר את שיתוף הנכים מאשר לתוצאה. במילים אחרות, כאשר מדובר בפעילות ספורט משלבת, רצוי אולי למתן במידת-מה את התחרותיות הטבעית ולייחס הצלחה קודם כל לעובדה שכל חברי הקבוצה (ה"נכים" וה"בריאים") לקחו חלק בפעילות באופן אקטיבי והתהליך היה תהליך משתף.

כאשר אנו מתייחסים לממצאי הסדנאות המייצגים את ההיבט של דעות ועמדות כלפי נכים, אנו מוצאים נטייה להכליל נכות ספציפית על סך התכונות האישיות של הנכה (למשל – עיוור לא מבין, לא יכול להביע דעה). כמו כן רווחת תפיסה סטריאוטיפית, שנכות מייצגת חוסר אונים,

תלות, וחוסר יכולת לעזרה עצמית. תפיסות אלה מפתחות גישה פטרונית כלפי הנכים ודוחקות ניסיונות של נכים לעזור לעצמם. באופן מפתיע ומעורר עניין, הממצאים מלמדים שדווקא אנשי המקצוע ביטאו יותר מהאחרים את הגישה הפטרונית. במצב זה, אנשי המקצוע מחזקים את התכונות המקשות על האנשים עם הנכות לקחת חלק בפעילות משלבת, כיוון שהם הופכים עוד יותר חסרי אוניס ותלויים בזולת.

בתהליכי שינוי עמדות חשוב איפוא להדגיש את החלק הבריא אצל הנכה (עיוור איננו בהכרח מפגר בשכלו), לעודד ולהעצים את האדם עם המוגבלות לפיצוי על הנכות באמצעות יכולותיו. בדרך זו יקטן הפער בין נכה לבריא, יגבר שיתוף הפעולה והשילוב יוכל להתאפשר.

בצד בדיקת התוכן של הסדנאות, נציין שהמשתתפים היו צעירים – ילדים, נוער וחיללים, ומיעוטם סטודנטים למקצועות מסייעים ואנשי מקצוע. חשוב לחשוף את האוכלוסייה הצעירה להתנסות מסוג זה, על מנת להפחית את הפחד הבא לידי ביטוי באופן בולט בתוצאות השאלון לילדים ובניתוח התצפיות, ולנסות לשנות עמדות כלפי נכים בקרב דור העתיד, שהוא בבחינת אוכלוסייה פוטנציאלית להיות חלק מתהליך השילוב. אולם לאנשי מקצוע וסטודנטים אחרים יש יותר סיכוי מעשי, לפחות בתקופה הקרובה, ליישם את רעיון השילוב, שכן הם מטפלים באנשים עם מוגבלות ובאים עימם במגע ישיר. לכן, יש להגביר את הפעילות באמצעות סדנאות חשיפה בקרב קבוצה זו.

ממצאי השאלונים שהועברו לאנשי המקצוע ולסטודנטים שהשתתפו בסדנאות הושוו לקבוצת ביקורת בעלת נתונים דומים. הסתבר, שהמשתתפים בסדנה גילו גישה חיובית יותר כלפי רעיון השילוב בהשוואה לקבוצת הביקורת. עובדה זו מדגישה עוד יותר את הצורך להרחיב ולפתח את הסדנאות בקרב אנשי מקצוע ולהגביר בכך את הסיכוי שפעולות שילוב אכן ייצאו אל הפועל.

מהסתכלות כוללת על התצפיות ניתן ללמוד את הבעייתיות המתעוררת סביב נושא השילוב, בעיקר כאשר הדגש הוא על ביצוע משותף של משימה פיזית. ייתכן שכתוצאה מאופי ההתנסות (סימולציה) היתה החוויה הרגשית של אלה שהיו בתפקידי "נכים" חזקה במיוחד, בשל העובדה שבחיי היומיום שלהם הם אינם מתמודדים עם המגבלות שנבעו מהתפקיד שקיבלו. ייתכן שעוצמת השינוי ביכולת ותחושת חוסר האונים שחוו אלה שקיבלו תפקידי "נכים" השפיעה על כישוריהם הטבעיים לקחת חלק בקבוצה, לפעול בצוות ואולי אף להנהיג. לעומת זאת, ה"בריאים" חוו מול ה"נכים" המדומים דווקא את יתרונותיהם במצב הקיים, ואף ניצלו זאת. מכיוון שלא היו מרוכזים בחוויית הנכות, התמקדו ה"בריאים" בצורך לבצע את המשימה כמה שיותר בהצלחה. ה"נכים" היוו לעתים גורם מפריע, ולכן נטו הבריאים לנצל את יתרונם ולשלוט במצב.

תהליך שיתוף הפעולה והשילוב, כפי שבא לידי ביטוי בביצוע המשימה בסדנה, אינו פשוט. לחלק לא קטן של המשתתפים שהיו בתפקידי ה"נכים" היה נוח יותר לשתף פעולה עם בעלי הנכות

האחרים מאשר עם ה"בריאים" בקבוצה, מה שעורר את השאלה הלא פחות חשובה, של מה הם בעצם רצונם ועמדתם של אנשים עם נכות לגבי שילוב.

המעקב אחר האתר שהוקם במהלך תקופת המחקר הניב תוצאות מעניינות. ממוצע הכניסות לחודש היה גבוה יחסית (814), אך ניכר הבדל בולט בין חודשי הקיץ והחורף, כאשר הכניסות בקיץ היו רבות יותר. ייתכן שהדבר נובע מהעובדה שבקיץ יש יותר אפשרויות נוחות לפעילות ספורט כגון פעילויות במים (Outdoor activities), ולכן העניין גובר. ייתכן גם שלמורים וגם לילדים ולנוער יש יותר זמן פנוי בחודשי החופש, ולכן הם מגלים התעניינות רבה יותר בנושא בתקופה זו. יש לציין בהקשר לכך, שלמעלה מ-50% מאלו שפנו לאתר הגיעו דרך אתרים של אנשי מקצועות מסייעים למיניהם. הדבר מחזק את ההשערה לגבי אופי המשתמשים: באתרים המקצועיים גולשים בעיקר אנשי מקצוע ובאמצעות אתרים אלה הם מצאו את דרכם לאתר "ספיבק". גם ההעדפה לגבי הדפים הנצפים ביותר עשויה לחזק השערה זו. הדפים המועדפים היו רשימת התאמות של פעולות ספורט לצורך שילוב, מאמרים, ויצירת קשר עם מפעילי האתר. סביר להניח כי הנושאים הללו מעניינים קודם כל את אנשי המקצוע העוסקים בשילוב. מכל מקום, יש להמשיך ולפתח דפים אלה באתר וכן את הקישורים לאתרים מקצועיים אחרים. אומנם רוב הגולשים באתר היו מישראל, אך היו גם לא מעטים מרחבי העולם. נראה כי רעיון שילוב נכים בפעילות ספורט תופס תאוצה, ויש רצון ללמוד ולפתח את התחום. רצון כזה עשוי להוליד יותר פעילות מסוג זה בעתיד.

לסיכום, ממחקר ההערכה ניתן ללמוד שלא מעט קשיים עומדים בפניהם של אנשים עם מוגבלות בתהליך שילובם בחיי החברה, החינוך והספורט בקהילה, דבר המשתקף גם במורכבות המחקר. הקשיים הם בחלקם פסיכולוגיים ובחלקם ארגוניים. הקשיים העיקריים נובעים מחוסר מודעות, חוסר ידע וחוסר מיומנויות הנדרשות בתהליך השילוב. למרות שהמסר בחברה כיום הוא של שוויון זכויות והזדמנויות, כפי שבא לידי ביטוי באמצעות החוקים שנחקקו בשנים האחרונות, עדיין קיים פער גדול בין העיקרון לבין ההטמעה והיישום של החוקים במציאות.

מבחינה זו, המרכז ללמידה פעילה ולהעצמה חברתית בפעילותו הענפה והמגוונת אכן מקדם את הנושא במידה רבה, ומהווה דוגמה ובסיס מקצועי חשוב לקידום תהליכי השילוב. במהלך השנתיים שבהן פועל המרכז פותחו מספר תוכניות שדרכן נחשפים יותר ויותר אנשים בריאים לאנשים עם מוגבלויות ולצרכיהם, מתפתחת המודעות להתאמה אישית לסביבה המשלבת, קיימת הנגשה של מידע, וניתן סיוע בפיתוח מיומנויות שילוב על ידי הכשרה. ניכרת ההתפתחות המקצועית המהירה של משתנים אלה לאורך השנתיים בכוון של גדילה, צמיחה והתפתחות בדרך המעוררת הערכה רבה, ומעידה על הפוטנציאל הטמון במרכז להמשך פיתוח הנושא. עם זאת חשוב לציין, שככל שהמרכז יצליח במשימתו, הרי שללא תמיכת המערכות ושיתוף הפעולה שלהן (מערכת החינוך, הספורט, מתנסי"ם, וכדומה) יהיה קשה לממש את רעיון השילוב במלואו.

המלצות

המלצות פרקטיות

1. סדנאות חשיפה: המלצתנו היא לכלול בסדנה לא רק משימות פיזיות, אלא גם יותר זמן לדיון דינמי על תהליכי ביצוע המשימה, דבר הדורש השקעת זמן רב יותר.
2. השתלמויות: המחקר הראה שההשתלמות מאפשרת מפגש מעמיק יותר, ולכן המלצתנו היא ליצור הזדמנויות רבות יותר לקיום השתלמויות לטווח ארוך.
3. האתר: יש לנסות ולהפיץ את המידע על האתר באתרים מקצועיים ככל שניתן. כמו-כן, יש לחזק את הדפים של ההתאמות, לעדכן מאמרים ולהקים פורום.
4. המלצתנו היא להרחיב את האוכלוסייה אליה מיועד המרכז ובעיקר את אוכלוסיית אנשי המקצוע, ולהקדיש תשומת לב מיוחדת לילדים ולנוער הנמצאים בתהליכי פיתוח הזהות העצמית שלהם.

המלצות מחקריות

1. בשל הקושי לגייס את שיתוף הפעולה של המשתתפים או הממונים למילוי השאלונים, אנו ממליצים להמשיך ולנסות לחפש דרכים להעריך את יעילות ההתערבות ואת מידת שינוי העמדות כתוצאה מההתערבות. הדבר חשוב בעיקר במסגרת ההשתלמויות.
2. מאידך, להערכתנו יש צורך לבחון גם מה מידת העניין שיש לבעלי הנכות עצמם לגבי השילוב ולדרכי שילוב במסגרות רגילות וספורטיביות: של מי הוא בעצם הצורך בשילוב – האם של החברה, האם של האדם עם הנכות, של שניהם, או שמדובר באבחנה דיפרנציאלית ובבחירה אישית.
3. כמו-כן, מתעורר מהמחקר הצורך לבדוק בעתיד האם קיים קשר בין סוג האוכלוסייה לבין מדדים שונים של הצלחת התוכנית.

מקורות

- אבישר, ג., (2002). מורים משוחחים על שילוב: תמונת מצב – תשנ"ח-תש"ס. סוגיות בחינוך מיוחד ובשיקום, כרך 17 (1), 15-24.
- אברהם, א., (2004). רווחה נפשית סובייקטיבית בקרב הורים לילדים עם מוגבלויות פיזיות המשולבים במערכת החינוך הרגילה. חיבור לקבלת תואר מוסמך בעבודה סוציאלית באוניברסיטת תל אביב.
- הוצלר, י., יעקב, ת., אלמוסני, י., וברגמן, א., (2001). מדריך לשילוב ילדים עם מוגבלות גופנית בבית הספר ובקהילה. תל אביב, מכון מופ"ת.
- הוצלר, י., זמיר, ג., ופליס-דואר, א. (2004). שילוב ילדים עם נכות גופנית בחינוך גופני- תנאים, תומכים ומכשולים. סוגיות בחינוך מיוחד ובשיקום, כרך 19 (1), 33-58.
- הוצלר, י., (2004). שתף אותי. "אילן" והקרן למפעלים מיוחדים במוסד לביטוח לאומי. ועדת כץ (1997), דו"ח הועדה הציבורית לבדיקת חקיקה מקפת בנושא "זכויות אנשים עם מוגבלויות".
- ועדת מרגלית (2000), באתר האינטרנט: info.smkb.ac.il
- חוק החינוך המיוחד (1988), באתר האינטרנט: cms.education.gov.il
- חוק זכויות לאנשים עם מוגבלויות (1998), באתר האינטרנט: pigur.co.il/law/shivyon.htm
- חוק שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בחינוך הרגיל (2002), תיקון לחוק החינוך המיוחד (1988), באתר האינטרנט: www.bizchut.org.il
- Auerbach, C.F & Silverstein, (2003) Qualitative Data, New York University Press.
- Baladerian, N.J., (1998) Recognizing abuse and neglect in people with severe cognitive and/or communication impairments. In: Archstone Foundation and the National Center on Elder Abuse. Understanding and Combating Elder Abuse in Minority Communities, (pp. 214-218), Long Beach, California.
- ICF (2001), International Classification of Functioning, Disability and Health. Internet Website: cdc.gov/nchs
- Jones, M.N., Thorn, C.R., Chow, P., Thompson, I.S., & Wilde, C., (2002). Parents and students' attitudes towards student-centered approach to integration. Education, 122, pp. 624-635
- Mulvihill, B.A., Shearer, D., & Lee Van Horn, (2002). Training, experience and child care providers' perceptions of inclusion. Early Childhood Research Quarterly, 17, pp. 197-215

Palmer, D.S., Borthwick-Duffy, A.A., & Widaman, K., (1998). Parent perceptions of inclusive practices for their children with significant cognitive disabilities. Exceptional Children, 64, pp. 271-282.

Palmer, D.S., Fuller, K., Arora, T., & Nelson, M., (2001). Taking sides: Parents views on inclusion for their children with severe disabilities. Exceptional Children, 67, pp. 467-484.

Roxane, G.J., (1995). Full inclusion: A practitioner's perspective. Focus on Autistic Behaviour, 10, pp. 1-11.

Yuker. H.E., (1988). Attitudes toward persons with disabilities. New York, Springer p.336.

נספחים

נספח 1

תוכנית המרכז

אדפטיפ – מרכז מידע, הדרכה והשתלמויות בנושא שילוב, שיקום והעצמת בעלי צרכים

מיוחדים בתנועה www.adaptip.com

ייעוד

מרכז הלמידה יוזם, מפתח ומפעיל קורסים, השתלמויות, ותמיכה פרטנית לאנשי מקצוע, למתנדבים ולציבור במטרה להפוך את משימת השילוב לאתגר במקום לעול. המרכז מתמחה בשילוב בתחום תרבות הנופש והפנאי, הפעילות הגופנית, בייעוץ להנגשה פיזית וחברתית ובשינוי עמדות.

תשתית

המרכז ממוקם במרכז הספורט של "אילן" ברמת גן עם חניה צמודה ונגישות מעולה לבעלי צרכים מיוחדים. במרכז כיתת לימוד ומתקני הפעלה מגוונים המאפשרים התנסויות חברתיות וגופניות מגוונות. כמו כן במרכז מערכת מחשבים ומצגות המאפשרים לעיין בחומר עשיר במדיה חזותית.

הנגשת ידע לשילוב ולהתאמה

המרכז מציע פלטפורמת מידע, המבוססת על אתר אינטרנט www.adaptip.com. המערכת כוללת הפנייה למערכות למידה מרחוק ולדפי מידע בתחומי השילוב והתאמת פעילויות, לרבות מערכת חיפוש מהירה של "שליפת התאמות", ומאפשרת קבלת פתרונות שילוב ותמיכה דרך האינטרנט ובטלפון.

השתלמויות

המרכז מפתח סדרת השתלמויות בתחומי דעת הרלוונטיים לשילוב כגון השתלמות למורי שילוב, השתלמות למורים בחינוך גופני בנושא בעלי צרכים מיוחדים, השתלמות לסייעות ולעובדי סיעוד, קורסים בנושא אבחון ליקויי קואורדינציה, קורסים בטיפול פסיכומטורי, התאמת כיסאות גלגלים לניידות ועוד.

סדנאות וימי חשיפה בנושאים:

- שינוי עמדות למפעילי תוכניות שילוב
- אורח חיים בריא לבעלי צרכים מיוחדים

המרכז קשור בפרויקטים שונים שמטרתם להגדיל את המעורבות של בעלי צרכים מיוחדים במסגרות פנאי ונופש, ובאורח חיים פעיל.

המרכז מקושר לגורמים מקצועיים ברמה הגבוהה ביותר בארץ ובעולם, ומנוהל על-ידי ד"ר ישעיהו הוצלר, מזכיר האיגוד הבינלאומי לפעילות גופנית מותאמת (IFAPA).

שאלון סיכום תצפית

1. תאריך התצפית
2. מספר המשתתפים
3. אוכלוסיית המשתתפים
4. מפעיל התצפית
5. האם המסגרת הוצגה למשתתפים? כן/ לא
6. אלו בעלי נכות לוקחים חלק? 1. עיוורים
2. קטועי יד
3. מתקשים בהליכה
4. יושבים בכיסאות גלגלים
7. האם הבריאים לוקחים חלק? כן/ לא
8. מי מוביל את הפעילות? 1. בריאים
2. עיוורים
3. קטועי יד
4. מתקשים בהליכה
5. יושבים בכיסאות גלגלים
9. האם אלה שאינם משתתפים מעוניינים לקחת חלק בפעילות? כן/ לא
10. האם הפעילים מתייחסים לכך? כן/ לא
11. א. האם במהלך הפעילות מצטרפים משתתפים נוספים? כן/ לא
11. ב. אם כן, האם זה נעשה מיוזמתם? כן/ לא
11. ג. האם מתוך פנייה אליהם? כן/ לא
12. מי עובר ראשון את הגשר? 1. בריאים
2. עיוורים
3. קטועי יד
4. מתקשים בהליכה
5. יושבים בכיסאות גלגלים
13. האם העובר הראשון מקבל סיוע? כן/ לא
14. האם העובר הראשון עובר לבד? כן/ לא
15. מי מחליט כיצד יעבור? 1. הוא עצמו
2. מישהו אחר בקבוצה. מי? _____

16. תגובות רגשיות שמבוטאות במהלך הפעילות כלפי עצמם וכלפי האחרים.

א. ע"י מי?

ב. אלו תגובות?

ג. כיצד מבקשים עזרה?

ד. כמה מבקשים?

ה. ממי מבקשים?

ו. סוגי עזרה

17. אלו רגשות מבוטאים במהלך הפעילות?

18. אלו רגשות מבוטאים בדיון?

19. כיצד מתייחסים להבדלים בין הנכויות?

20. איזו נכות נחשבת לקשה?

21. כיצד מתבטאת תפיסת הליקוי?

22. כיצד מתבטאת תפיסת המוגבלות?

23. מידת היכולת לעבוד כזוות

1. רבה מאוד

2. רבה

3. מעטה

4. לא קיימת

24. האם ישנו דגש על התהליך?

1. במידה רבה מאוד

2. במידה רבה

3. במידה מעטה

4. כלל לא

25. האם ישנו דגש על התוצאה?

1. במידה רבה מאוד

2. במידה רבה

3. במידה מעטה

4. כלל לא

נספח 3.א.

שאלון עמדות כלפי נכים למבוגרים שהשתתפו בסדנת חשיפה או בהשתלמות

כולל שאלון דמוגרפי ושאלון עמדות כלפי אנשים עם מוגבלויות

שלום רב,

לפני מספר חודשים השתתפת בסדנת חשיפה במרכז למידה פעילה של מועדון ספורט "ספיבק". מרכז זה הינו פרויקט, המופעל בסיוע המוסד לביטוח לאומי ומלווה בהערכה על-ידי חוקרות מבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת תל אביב. על מנת שנוכל להעריך את פעילות המרכז נבקשכם למלא את השאלון המצורף. חשוב לציין, כי לא קיימת תשובה נכונה או שגויה- התשובה משקפת את דעתכם האישית. נא סמנו את התשובה המאפיינת אתכם ביותר. השאלון אנונימי, אין לציין את שמכם בשאלון, על מנת לשמור על חיסיון מרבי. אנו מתחייבים כי הנתונים הנאספים ישמשו למטרות הערכה בלבד. אבקשכם להעביר את השאלונים, לאחר מילויים, לראש הצוות או לידי עדי זמיר, מועדון ספורט "ספיבק", רחוב רוקח 123, רמת גן 52535. אנו מעריכים את נכונותכם לסייע לנו.

זכרו דעתכם חשובה לנו.

תודה מראש על שיתוף הפעולה !

ד"ר מרים ברזון

חוקרת שותפה

ד"ר רנה פיגין

חוקרת ראשית

אוניברסיטת תל אביב
בית הספר לעבודה סוציאלית ע"ש בוב שאפל

שאלון דמוגרפי

הנך מתבקש/ת לענות על מספר שאלות

1. מין:
 - א. זכר
 - ב. נקבה
2. גיל בשנים: _____
3. מצב משפחתי:
 - א. רווק/ה
 - ב. נשוי/ה
 - ג. גרוש/ה
 - ד. אלמן/ה
4. השכלה:
 - א. יסודית מלאה
 - ב. תיכונית חלקית
 - ג. תיכונית מלאה
 - ד. אקדמאית
 - ה. אחרת (פרט) _____
5. מקום עבודה/ מקום לימודים/ אחר, ציין _____
6. מספר שנות הוותק במסגרת זו _____
7. מקצוע _____
8. תפקיד _____
9. באיזו מסגרת פנית או הופנית להשתתף בפעילות המרכז?
 - א. פנייה עצמית במסגרת מקצועי
 - ב. הפנייה במסגרת עבודתי
 - ג. התעניינות במסגרת התנדבותי
 - ד. התעניינות במסגרת לימודי
 - ה. נכות שלי
 - ו. נכות של בן משפחה
 - ז. מעורבות חברתית
 - ח. אחר (פרט) _____

10. באלו מפעילויות המרכז השתתפת?

- א. "מעבר גשר"- התנסות במצבי נכויות שונות
- ב. הרצאה בנושא שילוב אנשים עם נכויות
- ג. מעבר במסלול מכשולים תוך התנסות במצבי נכות שונים
- ד. כדורגל "עיוורים"
- ה. האזנה לסיפור אישי של אדם עם נכות
- ו. אחר _____

11. מה ציפית לרכוש במסגרת השתתפותך בפעילות המרכז?

- א. ידע
- ב. מידע
- ג. כלים ומיומנות
- ד. מפגש חווייתי
- ה. אחר _____

12. האם במשפחתך אדם עם צרכים מיוחדים? כן/ לא

12.1 אם כן, ציין מהי קרבתך אליו/ אליה _____

13. האם בסביבתך הקרובה אדם עם צרכים מיוחדים? כן/ לא

13.1 אם כן, ציין מהי קרבתך אליו/ אליה _____

14. במידה ויש לך מגע עם אדם עם צרכים מיוחדים, ציין מהי תכיפות המגע עמו?

- א. יומית
- ב. שבועית
- ג. פעם בחודש
- ד. פעם בשלושה חודשים
- ה. פעם בשנה
- ו. אין מגע
- ז. אחר (פרט) _____

15. האם לפני השתתפותך בפעילות המרכז פעלת לשילוב אנשים עם צרכים מיוחדים בקהילה?

כן/ לא

15.1 אם כן, ציין מה היתה הפעילות? _____

16. האם לאחר השתתפותך בפעילות המרכז פעלת לשילוב אנשים עם צרכים מיוחדים בקהילה?
כן/ לא

16.1 אם כן, ציין מה היתה הפעילות? _____

17. האם בעקבות השתתפותך בפעילות המרכז שונו עמדותיך כלפי שילוב אנשים עם צרכים מיוחדים בקהילה?

- א. במידה רבה מאוד
- ב. במידה רבה
- ג. במידה מעטה
- ד. במידה מעטה מאוד
- ה. כלל לא

שאלון עמדות כלפי אנשים עם מוגבלויות - למבוגרים ATDP

לפניך 30 היגדים, המתייחסים לדעות של אנשים כלפי אנשים עם צרכים מיוחדים. ציין/ני ב- x במשבצת המתאימה את מידת הסכמתך או אי-הסכמתך לגבי המשפטים הבאים. אנא התייחס/י לכל משפט ומשפט. זכר/י, אין תשובה נכונה ולא נכונה- התשובה משקפת את דעתך האישית.

	מסכים בהחלט	מסכים	מסכים באופן חלקי	אינני מסכים באופן חלקי	אינני מסכים	אינני מסכים בהחלט
1. אנשים עם צרכים מיוחדים הם לרוב ידידותיים						
2. לא רצוי שאנשים עם צרכים מיוחדים ישלמו מס- הכנסה						
3. אנשים עם צרכים מיוחדים הם לא יותר רגשניים						
4. אנשים עם צרכים מיוחדים יכולים לחיות חיי חברה רגילים						
5. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים מרגישים מקופחים						
6. אנשים עם צרכים מיוחדים שעובדים יכולים להצליח כמו עובדים אחרים						
7. רק אנשים מעטים עם צרכים מיוחדים מתביישים במוגבלותם						
8. רוב האנשים מרגישים לא נוח בחברת אנשים עם צרכים מיוחדים						
9. אנשים עם צרכים מיוחדים מגלים פחות התלהבות ועניין מאשר אנשים ללא צרכים מיוחדים						
10. אנשים עם צרכים מיוחדים מתעצבנים יותר מאנשים ללא צרכים מיוחדים						
11. אנשים עם צרכים מיוחדים הם בדרך כלל פחות תוקפניים מאשר אנשים ללא צרכים מיוחדים						
12. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים מתחננים ויש להם ילדים						
13. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים אינם דואגים יותר מכל אחד אחר						
14. יש לאסור על מעבידים לפטר עובדים עם צרכים מיוחדים						

15. אנשים עם צרכים מיוחדים אינם מאושרים כמו אנשים אחרים						
16. יותר קשה להסתדר עם אנשים עם צרכים מיוחדים ברמה חמורה מאשר עם אנשים עם צרכים מיוחדים ברמה קלה						
17. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים מצפים ליחס מיוחד						
18. אנשים עם צרכים מיוחדים לא צריכים לצפות לנהל חיים רגילים						
19. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים נוטים להתייחס בקלות						
20. פגיעה חמורה הינה הדבר הגרוע ביותר היכול לקרות לאדם						
21. ילדים עם צרכים מיוחדים לא צריכים להתחרות בילדים ללא צרכים מיוחדים						
22. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים לא מרחמים על עצמם						
23. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים מעדיפים לעבוד עם אנשים אחרים עם צרכים מיוחדים						
24. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים ברמה חמורה הם לא שאפתנים יותר מאנשים אחרים						
25. אנשים עם צרכים מיוחדים אינם בטוחים בעצמם כמו אנשים ללא צרכים מיוחדים						
26. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים לא רוצים אהדה ותשבחות יותר מאשר אנשים אחרים						
27. עדיף שאדם עם צרכים מיוחדים יתחתן עם אדם עם צרכים מיוחדים						
28. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים לא זקוקים לתשומת לב מיוחדת						
29. אנשים עם צרכים מיוחדים רוצים סימפטיה יותר מאנשים אחרים						
30. לרוב, לאנשים עם צרכים מיוחדים יש אישיות שונה מאשר לאנשים ללא צרכים מיוחדים						

נספח 3.ב.

תוצאות השאלון

להלן תוצאות השאלון. לא נמצאו הבדלים מובהקים בין קבוצת המחקר לקבוצת הביקורת.

	מחקר	ביקורת
גודל קבוצה	55	26
היגד מספר	אחוז	הסכמה
1	20	42.3
2	38.2	30.8
3	46.2	42.3
4	9.1	11.5
5	45.5	30.8
6	16.4	3.8
7	62.3	69.2
8	14.5	30.8
9	87	92.3
10	74.5	84.6
11	70.9	88.5
12	44	53.8
13	54.7	65.4
14	45.5	26.9
15	74.5	76.9
16	16.4	42.3
17	49.1	61.5
18	85.2	96.2
19	90.9	96.2
20	45.5	53.8
21	71.2	73.1
22	42.3	53.8
23	55.8	76.9
24	68.5	72
25	58.5	53.8
26	35.8	50
27	59.3	84.6
28	70.9	61.5
29	50.9	65.4
30	58.2	88.5
ATDP ציון	92.53	98.85

שאלון קבוצת ביקורת לסדנת חשיפה

שלום רב,

המוסד לביטוח לאומי בליווי חוקרות מבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת תל אביב עורכים מחקר בנושא שילוב אנשים עם נכויות.

חשוב לציין, כי לא קיימת תשובה נכונה או שגויה – התשובה משקפת את דעתכם האישית. נא סמנו את התשובה המאפיינת אתכם ביותר.

השאלון אנונימי, אין לציין את שמכם בשאלון, על מנת לשמור על חיסיון מרבי. אנו מתחייבים כי הנתונים הנאספים ישמשו למטרות הערכה בלבד.

אבקשכם להעביר את השאלונים, לאחר מילויים, לראש הצוות או לידי עדי זמיר, מועדון ספורט "ספיבק", רחוב רוקח 123, רמת גן 52535.

אנו מעריכים את נכונותכם לסייע לנו.

זכרו דעתכם חשובה לנו.

תודה מראש על שיתוף הפעולה !

ד"ר מרים ברזון

חוקרת שותפה

ד"ר רנה פיגין

חוקרת ראשית

אוניברסיטת תל אביב

בית הספר לעבודה סוציאלית ע"ש בוב שאפל

הנך מתבקש/ת לענות על מספר שאלות.

1. מין :
 - א. זכר
 - ב. נקבה
2. גיל בשנים : _____
3. מצב משפחתי :
 - א. רווק/ה
 - ב. נשוי/ה
 - ג. גרוש/ה
 - ד. אלמן/ה
4. השכלה :
 - א. יסודית מלאה
 - ב. תיכונית חלקית
 - ג. תיכונית מלאה
 - ד. אקדמאית
 - ה. אחרת (פרט) _____
5. מקום עבודה/ מקום לימודים/ אחר, ציין _____
6. מספר שנות הוותק במסגרת זו _____
7. מקצוע _____
8. תפקיד _____
9. האם במשפחתך אדם עם צרכים מיוחדים? כן/ לא
 - 12.1 אם כן, ציין מהי קרבתך אליו/ אליה _____
 13. האם בסביבתך הקרובה אדם עם צרכים מיוחדים? כן/ לא
 - 13.1 אם כן, ציין מהי קרבתך אליו/ אליה _____

14. במידה ויש לך מגע עם אדם עם צרכים מיוחדים, ציין מהי תכיפות המגע עמו?

א. יומית

ב. שבועית

ג. פעם בחודש

ד. פעם בשלושה חודשים

ה. פעם בשנה

ו. אין מגע

ז. אחר (פרט)

15. האם לפני השתתפותך בפעילות המרכז פעלת לשילוב אנשים עם צרכים מיוחדים בקהילה?

כן/ לא

15.1 אם כן, ציין מה היתה הפעילות? _____

לפניך 30 היגדים, המתייחסים לדעות של אנשים כלפי אנשים עם צרכים מיוחדים. ציין/ני ב- x במשבצת המתאימה את מידת הסכמתך או אי הסכמתך לגבי המשפטים הבאים. אנא התייחס/י לכל משפט ומשפט. זכרי/י אין תשובה נכונה ולא נכונה- התשובה משקפת את דעתך האישית.

	מסכים בהחלט	מסכים	מסכים באופן חלקי	אינני מסכים באופן חלקי	אינני מסכים	אינני מסכים בהחלט
1. אנשים עם צרכים מיוחדים הם לרוב ידידותיים						
2. לא רצוי שאנשים עם צרכים מיוחדים ישלמו מס הכנסה						
3. אנשים עם צרכים מיוחדים הם לא יותר רגשניים						
4. אנשים עם צרכים מיוחדים יכולים לחיות חיי חברה רגילים						
5. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים מרגישים מקופחים						
6. אנשים עם צרכים מיוחדים שעובדים יכולים להצליח כמו עובדים אחרים						
7. רק אנשים מעטים עם צרכים מיוחדים מתביישים במוגבלותם						
8. רוב האנשים מרגישים לא נוח בחברת אנשים עם צרכים מיוחדים						
9. אנשים עם צרכים מיוחדים מגלים פחות התלהבות ועניין מאשר אנשים ללא צרכים מיוחדים						
10. אנשים עם צרכים מיוחדים מתעצבנים יותר מאנשים ללא צרכים מיוחדים						
11. אנשים עם צרכים מיוחדים הם בדרך כלל פחות תוקפניים מאשר אנשים ללא צרכים מיוחדים						
12. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים מתחתנים ויש להם ילדים						
13. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים אינם דואגים יותר מכל אחד אחר						
14. יש לאסור על מעבידים לפטר עובדים עם צרכים מיוחדים						
15. אנשים עם צרכים מיוחדים אינם מאושרים כמו אנשים אחרים						

16. יותר קשה להסתדר עם אנשים עם צרכים מיוחדים ברמה חמורה מאשר עם אנשים עם צרכים מיוחדים ברמה קלה						
17. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים מצפים ליחס מיוחד						
18. אנשים עם צרכים מיוחדים לא צריכים לצפות לנהל חיים רגילים						
19. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים נוטים להתייאש בקלות						
20. פגיעה חמורה הינה הדבר הגרוע ביותר היכול לקרות לאדם						
21. ילדים עם צרכים מיוחדים לא צריכים להתחרות בילדים ללא צרכים מיוחדים						
22. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים לא מרחמים על עצמם						
23. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים מעדיפים לעבוד עם אנשים אחרים עם צרכים מיוחדים						
24. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים ברמה חמורה הם לא שאפתנים יותר מאנשים אחרים						
25. אנשים עם צרכים מיוחדים אינם בטוחים בעצמם כמו אנשים ללא צרכים מיוחדים						
26. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים לא רוצים אהדה ותשבחות יותר מאשר אנשים אחרים						
27. עדיף שאדם עם צרכים מיוחדים יתחתן עם אדם עם צרכים מיוחדים						
28. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים לא זקוקים לתשומת לב מיוחדת						
29. אנשים עם צרכים מיוחדים רוצים סימפטיה יותר מאנשים אחרים						
30. לרוב, לאנשים עם צרכים מיוחדים יש אישיות שונה מאשר לאנשים ללא צרכים מיוחדים						

שאלון עמדות כלפי נכים לילדים/ות ונערים/ות שהשתתפו בסדנת השיפה

שלום תלמיד/ה יקר/ה,

מרכז "ספיבק" בו ביקרת עם כיתתך בשיתוף עם אוניברסיטת תל אביב, עורכים מחקר במסגרתו אנו מבקשים ללמוד על עמדות כלפי שילוב ילדים עם מוגבלויות בבית ספר רגיל או בפעילויות חברתיות וספורטיביות. על מנת שנוכל להעריך את הנושא נבקשכם למלא את השאלון המצורף. חשוב לציין, כי לא קיימת תשובה נכונה או לא נכונה – התשובה משקפת את דעתכם האישית. נא סמנו את התשובה המאפיינת אתכם ביותר.

השאלון הוא אנונימי, אין לציין את שמכם בשאלון, על מנת לשמור על סודיות מרבית. אנו מתחייבים כי הנתונים הנאספים ישמשו למטרות הערכה בלבד. לאחר מילוי השאלון יש להכניסו למעטפה סגורה ולהעבירו למורתכם. השאלון אינו חובה, ניתן לסרב להשתתף במחקר או לפרוש במהלכו.

אך זכרו דעתכם חשובה לנו ואנו נעריך מאוד את נכונותכם לסייע לנו.

כדי לדעת מי השתתף בסדנה עם כיתתו, נא ענה/י על השאלה הבאה:

האם השתתפת בסדנה במרכז ספיבק כשביקרת עם כיתתך? כן / לא

▪ אם לא השתתפת בסדנה, בזה סיימת את השאלון. תודה על נכונותך לקחת חלק במחקר.

▪ אם השתתפת בסדנה הנך מתבקש לענות על השאלון המופיע בעמודים הבאים.

תודה מראש על שיתוף הפעולה

ד"ר מרים ברזון
חוקרת שותפה

ד"ר רנה פיגין
חוקרת ראשית

אוניברסיטת תל אביב
בית הספר לעבודה סוציאלית ע"ש בוב שאפל

הנך מתבקש/ת לענות על מספר שאלות:

1. מהו גילך? _____
2. סמני בעיגול: א. זכר ב. נקבה
3. באיזו כיתה את/ה? _____
4. סמני בעיגול דרך איזו מסגרת הגעת למועדון ספורט "ספיבק"?
 - א. בית הספר
 - ב. המתנ"ס
 - ג. תנועת הנוער
 - ד. חוג
 - ה. מסגרת אישית
 - ו. מסגרת אחרת, פרטי איזו _____
5. סמני בעיגול באלו מפעילויות המרכז השתתפת?
 - א. "מעבר גשר"
 - ב. הרצאה בנושא שילוב
 - ג. "מסלול מכשולים"
 - ד. "כדורגל עיוורים"
 - ה. האזנה לסיפור אישי של אדם עם צרכים מיוחדים
 - ו. אחר _____
6. האם במשפחתך אדם עם מוגבלות? כן/ לא
6.1 אם כן, ציין: מהי קרבתך אליו/ אליה _____
7. סמני בעיגול, האם את/ה חושב/ת שכדאי מבחינה חינוכית לשתף ילדים עם מוגבלות בכיתות רגילות?
 - א. כדאי מאוד
 - ב. כדאי
 - ג. לא כל כך כדאי
 - ד. לא כדאי בכלל

8. סמנ"י בעיגול, האם את/ה חושב/ת שכדאי מבחינה חברתית לשתף ילדים עם מוגבלות בפעילויות חברתיות?

- א. כדאי מאוד
- ב. כדאי
- ג. לא כל כך כדאי
- ד. לא כדאי בכלל

9. סמנ"י בעיגול, האם את/ה חושב/ת שכדאי מבחינה ספורטיבית לשתף ילדים עם מוגבלות בפעילויות ספורטיביות?

- א. כדאי מאוד
- ב. כדאי
- ג. לא כל כך כדאי
- ד. לא כדאי בכלל

שאלון עמדות כלפי נכים – לילדים

לפניך 28 היגדים, המתייחסים לדעות של אנשים כלפי ילדים עם מוגבלויות. ציין/ני ב- x במשבצת המתאימה את מידת הסכמתך או אי-הסכמתך לגבי המשפטים הבאים. אנא התייחס/י לכל משפט ומשפט. זכרי/י אין תשובה נכונה ולא נכונה- התשובה משקפת את דעתך האישית.

לא נכון	מתקשה להחליט	נכון לפעמים	נכון תמיד	
				1. בדרך כלל, ילדים עם מוגבלויות הם עצובים
				2. ילדים עם מוגבלויות אינם נהנים מהחיים
				3. ילדים עם מוגבלויות נוטים לרחם על עצמם
				4. ילדים עם מוגבלויות מסוגלים להיות מאושרים
				5. ילדים עם מוגבלויות זקוקים להרבה עזרה כדי לעשות דברים
				6. ילדים עם מוגבלויות דורשים הרבה תשומת לב ממבוגרים
				7. אני מוכן לוותר על ההפסקה בבית הספר כדי להיות בחברת ילד עם מוגבלות
				8. אין לי בעיה לבלות בחברת ילד עם מוגבלות
				9. אין לי בעיה שילד עם מוגבלות יגור לידי
				10. אני מוכן לגלות את סודותי גם לילד עם מוגבלות
				11. אני מוכן לדבר עם ילד עם מוגבלות שאיני מכיר
				12. אהיה במבוכה, אם ילד עם מוגבלות יזמין אותי למסיבת יום הולדתו
				13. לא אוכל לאהוב חבר עם מוגבלות כמו את שאר חברי
				14. אני מעדיף להתרחק מילד עם מוגבלות
				15. לא אכפת לי אם ילד עם מוגבלות יישב לידי בכיתה
				16. אני אגן על ילד עם מוגבלות אם מישהו ינסה להרגיז אותו
				17. לא הייתי מוכן להכיר ילד עם מוגבלות לחברי
				18. יש לי בעיה להיות חבר של ילד עם מוגבלות

19. אני מוכן להשתתף בפעילות בבית הספר ביחד עם ילד עם מוגבלות				
20. אני מוכן לבוא לביתו של ילד עם מוגבלות				
21. קשה לי ללכת לשחק בביתו של ילד עם מוגבלות				
22. אני מוכן להזמין ילד עם מוגבלות לישון בביתי				
23. אני מוכן להזמין ילד עם מוגבלות למסיבה בביתי				
24. אני מרחם על ילדים עם מוגבלויות				
25. אני נרגש כאשר אני רואה ילד עם מוגבלות				
26. אני מפחד מילד עם מוגבלות				
27. מפחיד אותי להיות ליד ילד עם מוגבלות				
28. אני לא יודע מה להגיד לילד עם מוגבלות				

שאלון עמדות כלפי שילוב למשתתפים בהשתלמות

שלום רב,

הנדן משתתפת/ת במרכז למידה פעילה של מועדון ספורט "ספיבק". מרכז זה הינו פרויקט, המופעל בסיוע המוסד לביטוח לאומי ומלווה בהערכה על ידי חוקרות מבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת תל אביב. על מנת שנוכל להעריך את פעילות המרכז נבקשכם למלא את השאלון המצורף.

חשוב לציין, כי לא קיימת תשובה נכונה או שגויה - התשובה משקפת את דעתכם האישית. נא סמנו את התשובה המאפיינת אתכם ביותר.

השאלון אנונימי, אין לציין את שמכם בשאלון, על מנת לשמור על חיסיון מרבי. אנו מתחייבים כי הנתונים הנאספים ישמשו למטרות הערכה בלבד.

אבקשכם להעביר את השאלונים, לאחר מילויים, לראש הצוות או לידי עדי זמיר, מועדון ספורט "ספיבק", רחוב רוקח 123, רמת גן 52535.

אנו מעריכים את נכונותכם לסייע לנו.

זכרו דעתכם חשובה לנו.

תודה מראש על שיתוף הפעולה !

ד"ר מרים ברזון
חוקרת שותפה

ד"ר רנה פיגין
חוקרת ראשית

אוניברסיטת תל אביב

בית הספר לעבודה סוציאלית ע"ש בוב שאפל

הנך מתבקש/ת לענות על מספר שאלות.

1. חמש הספרות האחרונות של מספר הזהות (ללא ספרת ביקורת) /_/_/_/_/_

2. מין: א. זכר

ב. נקבה

3. גיל בשנים _____

4. מצב משפחתי:

א. רווק/ה

ב. נשוי/ה

ג. גרוש/ה

ד. אלמן/ה

5. השכלה:

א. אקדמאית

ב. תיכונית

ג. מקצועית

ד. אחרת(פרט) _____

6. מקום עבודה/ מקום לימודים/ אחר, ציין _____

7. מספר שנות הוותק במסגרת זו _____

8. תפקיד _____

9. מקצוע _____

10. מהי סיבת השתתפותך בסדנה?

א. פנייה עצמית במסגרת מקצועי

ב. הפניה במסגרת עבודתי

ג. התעניינות במסגרת התנדבותי

ד. התעניינות במסגרת לימודי

ה. נכות שלי

ו. נכות של בן משפחה

ז. מעורבות חברתית

ח. אחר (פרט) _____

11. מה הנך מצפה לרכוש במסגרת השתתפותך בסדנה?

א. ידע

ב. כלים ומיומנויות

ג. מפגש חווייתי

ד. אחר (פרט) _____

12. האם הנך עובד בפועל בשילוב אנשים עם צרכים מיוחדים בקהילה? כן/ לא

12.1 אם כן, ציין: א. כמה שנים הנך מעורב בשילוב? _____

ב. באיזו מסגרת? _____

13. האם במשפחתך או בסביבתך הקרובה אדם עם צרכים מיוחדים? כן/ לא

13.1 אם כן, ציין מהי קרבתך אליו/ אליה _____

14. מהי תכיפות המגע שלך עם אדם עם מוגבלות?

א. יומית

ב. שבועית

ג. פעם בחודש

ד. פעם בשלושה חודשים

ה. פעם בשנה

ו. אין מגע

ז. אחר (פרט) _____

לפניך 30 היגדים, המתייחסים לדעות של אנשים כלפי אנשים עם צרכים מיוחדים. ציין/ני ב- x

במשבצת המתאימה את מידת הסכמתך או אי הסכמתך לגבי המשפטים הבאים. אנא התייחס/י

לכל משפט ומשפט. זכרי/י אין תשובה נכונה ולא נכונה- התשובה משקפת את דעתך האישית.

	מסכים בהחלט	מסכים	מסכים באופן חלקי	אינני מסכים באופן חלקי	אינני מסכים	אינני מסכים בהחלט
1. אנשים עם צרכים מיוחדים הם לרוב ידידותיים						
2. לא רצוי שאנשים עם צרכים מיוחדים ישלמו מס הכנסה						
3. אנשים עם צרכים מיוחדים הם לא יותר רגשניים						
4. אנשים עם צרכים מיוחדים יכולים לחיות חיי חברה רגילים						

5. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים מרגישים מקופחים						
6. אנשים עם צרכים מיוחדים שעובדים יכולים להצליח כמו עובדים אחרים						
7. רק אנשים מעטים עם צרכים מיוחדים מתביישים במוגבלותם						
8. רוב האנשים מרגישים לא נוח בחברת אנשים עם צרכים מיוחדים						
9. אנשים עם צרכים מיוחדים מגלים פחות התלהבות ועניין מאשר אנשים ללא צרכים מיוחדים						
10. אנשים עם צרכים מיוחדים מתעצבנים יותר מאנשים ללא צרכים מיוחדים						
11. אנשים עם צרכים מיוחדים הם בדרך כלל פחות תוקפניים מאשר אנשים ללא צרכים מיוחדים						
12. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים מתחתנים ויש להם ילדים						
13. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים אינם דואגים יותר מכל אחד אחר						
14. יש לאסור על מעבידים לפטר עובדים עם צרכים מיוחדים						
15. אנשים עם צרכים מיוחדים אינם מאושרים כמו אנשים אחרים						
16. יותר קשה להסתדר עם אנשים עם צרכים מיוחדים ברמה חמורה מאשר עם אנשים עם צרכים מיוחדים ברמה קלה						
17. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים מצפים ליחס מיוחד						
18. אנשים עם צרכים מיוחדים לא צריכים לצפות לנהל חיים רגילים						
19. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים נוטים להתייאש בקלות						
20. פציעה חמורה הינה הדבר הגרוע ביותר היכול לקרות לאדם						
21. ילדים עם צרכים מיוחדים לא צריכים להתחרות בילדים ללא צרכים מיוחדים						

22. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים לא מרחמים על עצמם						
23. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים מעדיפים לעבוד עם אנשים אחרים עם צרכים מיוחדים						
24. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים ברמה חמורה הם לא שאפתנים יותר מאנשים אחרים.						
25. אנשים עם צרכים מיוחדים אינם בטוחים בעצמם כמו אנשים ללא צרכים מיוחדים						
26. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים לא רוצים אהדה ותשבחות יותר מאשר אנשים אחרים						
27. עדיף שאדם עם צרכים מיוחדים יתחתן עם אדם עם צרכים מיוחדים						
28. רוב האנשים עם צרכים מיוחדים לא זקוקים לתשומת לב מיוחדת						
29. אנשים עם צרכים מיוחדים רוצים סימפטיה יותר מאנשים אחרים						
30. לרוב, לאנשים עם צרכים מיוחדים יש אישיות שונה מאשר לאנשים ללא צרכים מיוחדים						

שאלון עמדות כלפי שילוב

לפניך 15 היגדים, המתייחסים לדעות של אנשים כלפי שילוב אנשים עם צרכים מיוחדים. ציין/ני ב- x במשבצת המתאימה את מידת הסכמתך או אי הסכמתך לגבי המשפטים הבאים. אנא התייחסי לכל משפט ומשפט. זכרי/י אין תשובה נכונה ולא נכונה- התשובה משקפת את דעתך האישית.

תודה על שיתוף הפעולה!

	מסכים בהחלט	די מסכים	די לא מסכים	כלל לא מסכים
1. שילוב אנשים עם צרכים מיוחדים במסגרות ספורטיביות, חברתיות וחינוכיות רגילות יכול לעודד ערכים דמוקרטיים, סובלנות ופלורליזם בקהילה				
2. מסגרות מיוחדות עדיפות במיוחד לאנשים עם צרכים מיוחדים				
3. מסגרות ספורטיביות, חברתיות וחינוכיות רגילות יכולות ליהנות מנוכחותם של אנשים עם צרכים מיוחדים				
4. אנשים עם צרכים מיוחדים יכולים להפיק תועלת רבה מהשתייכות למסגרת ספורטיבית, חברתית וחינוכית רגילה.				
5. מדריך או מורה, המשלב אדם עם צרכים מיוחדים במסגרת חברתית, ספורטיבית או חינוכית בה הוא פועל, נדרש לשעות רבות של עבודה על חשבון האנשים הפועלים באותה המסגרת				
6. כיום, כשהישגים הם כה מרכזיים, חשוב להימנע מכל הפרעה, כולל שילוב אדם עם צרכים מיוחדים במסגרות ספורטיביות, חברתיות וחינוכיות רגילות				
7. שילוב אדם עם צרכים מיוחדים הוא אתגר אישי				
8. אין לדרוש מן האחראי על המסגרת בה נקלט האדם עם הצרכים המיוחדים להקדיש תשומת לב לאדם עם הצרכים המיוחדים ולמשפחתו				
9. אין לשלב אדם עם צרכים במסגרות ספורטיביות, חברתיות וחינוכיות רגילות בשל התסכולים הרבים שבהשתלבותו				
10. לאנשים האחראים על המסגרות החברתיות, הספורטיביות והחינוכיות חסרים הידע והמיומנויות להתמודד עם אדם עם צרכים מיוחדים				
11. אדם עם צרכים מיוחדים בדרך כלל מעורר בעיות משמעת				

13. שילוב דורש עבודה נוספת עם צוות בין-מקצועי, המחייבת את האדם העוסק בשילוב להשקעה נוספת				
14. אדם עם צרכים מיוחדים מהווה איום על האחראי במסגרת בה הוא משולב				
15. אין לשלב אדם עם צרכים מיוחדים במסגרות ספורטיביות, חינוכיות וחברתיות רגילות, מכיוון שהמראה החיצוני שלו דוחה				

נספח 7

דף האתר

**א ד פ ט י פ – למידה פעילה והעצמה של אנשים עם צרכים מיוחדים בפעילות
גופנית, פנאי ונופש פעיל.**

טופס תצפית ותכנון התאמות לתפקוד במסגרת

שם הילד _____ XX _____ אבחנה _____ שיתוק מוחי – דיפלגיה _____
 בית ספר _____ כיתה _____ גיל _____ 9 _____
 רקע כללי _____ ילד עם אינטליגנציה תקנית, ליקוי ראייה קל וקושי בדיבור _____
 מאפייני ניידות ויציבה: _____ ילד נע על רגליו, תוך שהוא מתנדנד מצד לצד ולא יציב, לעתים נופל _____
 מאפייני תקשורת _____ הילד מובן, קשה לו לדבר בחזקה _____
 מאפיינים חברתיים _____ ילד נעים, חביב, אך לא מרבים להתחבר אליו _____

דוגמה לתצפית בתפקוד ותכנון התאמות במשימות

המשימה	הקריטריונים הצפויים	תנאים מגבילים עקב המוגבלות וגורמי סביבה	ליקויים נצפים בביצוע	התאמות נדרשות: סביבה, ציוד, מבנה ופרטי משימה, הוראות
בית ספר יסודי	להלן דוגמה	להלן דוגמה	להלן דוגמה	להלן דוגמה
ישיבה ליד השולחן במשך השיעור	להצליח לבצע את המשימות הלימודיות, ולשמור על קשב לאורך השיעור	<ul style="list-style-type: none"> • מיקום בשורה ראשונה באופן המחייב תנוחה לא נוחה (חצי סיבוב הצידה) • ישיבה ליד ילד באי שקט • שולחן נמוך יחסית לכיסא • שנמצא בגובה תואם. • (ייתכן קושי בראייה – יש לבדוק בתיק) 	<ul style="list-style-type: none"> • לא מצליח לשמור קשב • מתקשה לעקוב ולבצע הוראות המורה 	<ul style="list-style-type: none"> • שינוי השולחן לגבוה יותר • שינוי בן הזוג לישיבה • שינוי מיקום לאמצע השורה הראשונה • הכוונה ותזכורת של המורה ביחס למשימות הנדרשות, אחת למספר דקות.
פעילות בחצר בזמן הפסקה	<ul style="list-style-type: none"> • להשתתף בפעילות עם כמה ילדים אחרים • להצליח להגיע לחצר בזמן סביר • להיות יכול לבחור פעילות מתוך מספר אפשרויות 	<ul style="list-style-type: none"> • ניידות מוגבלת • 20 מדרגות בדרך אל החצר 	<ul style="list-style-type: none"> • לא מצליח להגיע לחצר בזמן סביר 	<ul style="list-style-type: none"> • העברת הכיתה לקומת קרקע בקרבת מקום לשירותים וליציאה לחצר • הקצאת חונך עמית מקרב התלמידים שילוה את הילד בכל הפסקה – בהליך של תורנות חודשית בה מתחלפים הילדים בתפקיד מדי הפסקה

התאמות נדרשות: סביבה, ציוד, מבנה ופרטי משימה, הוראות	ליקויים נצפים בביצוע	תנאים מגבילים עקב המוגבלות וגורמי סביבה	הקריטריונים הצפויים	הכנס משימות בהתאם לנצפה

המלצות נוספות: _____

שם המתכנן _____ חתימה _____ תאריך _____

נספח 9

The National Insurance Institute

Research and Planning Administration Division for Service Development

The “ILAN” Center for Active Learning and Social Empowerment

by

Dr. Rena Feigin

Dr. Miriam Berson

Jerusalem, November 2007

Abstract

Introduction and Methodology

The Spivak Sports Center functions under the framework of the “Ilan” association, and serves a vast and varied population of people with disabilities— children, youth and adults. A pedagogical center has been established under its roof, to deliver information and tools to professionals, volunteers, parents and children by organizing seminars, workshops and private counseling, in order to assist them to develop programs for the integration of people with disabilities and disadvantaged people in the normative frameworks – educational, sportive or social.

The present research is an evaluative research of the development of the pedagogical center during the first two years of its activity. The research examined the characteristics of the participants in the various programs offered by the center and evaluated the nature and scope of the programs offered.

The center was active in four main channels:

1. Exposure workshops for empowerment and change of attitudes toward people with disabilities. The workshops included group experience as well as delivering of information.
2. Seminars to professionals (teachers, social workers, rehabilitation workers etc.).
3. Establishing and activating an internet website.
4. Counseling and guidance on a personal level, concerning integration.

The research population included all the participants of the programs offered by the center during the study period (N=794).

The findings show that the majority of people exposed to the programs were soldiers (45%) and children and youth (31%).

The research tools were quantitative as well as qualitative (built-in questionnaires and observations). The questionnaires examined attitudes toward disabled people and towards their integration, and they were developed separately for children and for adults. The observations were analyzed through content analysis.

During the exposure workshop the participants were given roles of disabled people (such as a blind person, a person seated in a wheelchair, etc.), and others played as “healthy”. The participants took part in a simulation of “crossing a bridge”, and they had to accomplish the mission as a group.

Findings

The evaluation of the workshop’s success was carried out by objective measurements (such as the division of functions in the group) and subjective measurements (such as the degree of preference that the group ascribed to the process or to the result).

It was found that the more “healthy” people were included in the group, the more it tended to focus on the objective result (successfully and quickly crossing of the bridge), and the leaders were usually the “healthy” participants. It was also found that the more severe the disability seemed to be – the less the “disabled” (such as the “blind” participants) were allowed to take part in the decisions and in the fulfillment.

During the discussion that followed the simulation and dealt with the emotions of the participants, it was found that over half of them experienced helplessness during the workshop and over a third experienced stress. There were other emotions, though less expressed, such as disconnection, shame

and nervousness on one hand, and feelings of belonging and pleasure on the other.

The participants filled out questionnaires about their attitudes concerning people with disability and their integration. These were filled out by a control group as well, but no significant differences were found between the adults that took part in the workshops and the ones in the control group. As for the children and youth, the questionnaires indicate that in 90% of the cases there is fear of staying with disabled children, but there was still willingness to host a disabled child at home (70% of the participants).

In order to examine the impact of the learning seminars that were held along the period of this research, a comparison was made, using a questionnaire, between the attitudes of the participants before and after the seminar. In most cases the attitudes after the seminar were more positive than the ones expressed before it.

Since the website was established, we checked the number of entrances to it during the entire period of the research. The monthly average was 814 entrances. The surfers were mainly interested in ways of adjusting (by programs, tools etc.) to integration situations, and also in updated articles on the subject. Most users of the website were from Israel, but there was a relatively large group of surfers from the United States and from Canada.

The qualitative analysis of the observations focused on four aspects: the emotional, the cognitive and the behavioral aspects of the participants during the workshop, and the nature of the teamwork. The results of the qualitative analysis were similar to those of the quantitative one. The most reserved attitude was towards the blind, and their disability was conceived as especially difficult. The “disabled” participants who were seated in wheelchairs were given a similar attitude, but the reservation towards them seemed to be less than the one towards the blind. There were more negative

reactions towards the “disabled” than positive ones. While the “disabled” experienced helplessness and dependency, the “healthy” felt the serious responsibility involved in guiding the “disabled”; on the other hand, when comparing themselves to the “disabled”, they experienced a sense of relief.

In the analysis of the observations concerning the cognitive and behavioral aspects, the unwillingness to consult with the “disabled” and to involve them in the accomplishment of the mission was quite noticeable. Sometimes the “healthy” participants even used physical strength in order to accomplish the mission quickly and successfully. This behavior was also typical of the teamwork, except for the soldiers who, more than the other participants in the workshops, tended to work on a more equal way and to get the “disabled” involved in the team more than did the others.

Conclusion

It seems that the mission of integration, as well as the preparation to integration, is a difficult and complicated one, psychologically as well as organizationally. The awareness of the importance of this idea is still relatively low and the knowledge of the ways of activating such integrating programs is little. Therefore, the role of the pedagogical center is very important, as it tries to expose more and more members of the community to the idea and to make the information about carrying it out more accessible. The cooperation of other systems – such as the educational system, sport organizations and community centers – in the activities of the center is very important too. The contents of the exposure workshops should be more diversified and it should be suited to the various existing possibilities. Many seminars should be given to other professional sectors, and the information about the website should be published on a wider scale.

In future, more research should be conducted concerning the idea of integration and its implication in practice.